

ความหลากหลายทางชีวภาพ
Biological Diversity
“โลกทำอะไรบ้าง แล้วเราจะทำอะไร”

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำนำ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้ถือกำเนิดขึ้นมาบนโลก ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพก็ได้แพร่สะพัดไปทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในบางมุมของโลกและของประเทศไทยก็ยังมีผู้สงสัยไม่รู้ที่ไม่รู้จักความหลากหลายทางชีวภาพเลย แต่ต้องการทราบข้อเท็จจริงที่ไม่ซับซ้อนเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้ไม่ตกยุคสมัย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำหนังสือ **ความหลากหลายทางชีวภาพ Biological Diversity “โลกทำอะไรบ้าง แล้วเราจะทำอะไร”** ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของหลายคน หลายฝ่าย ที่ปรารถนาจะก้าวทันโลก และก้าวให้ทันความคิด ความรู้ ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ในโลก

ในปัจจุบัน 187 ประเทศ เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ การเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ช่วยให้หลายประเทศกำลังพัฒนาได้มีโอกาสที่จะดำเนินการอนุรักษ์ ชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศธรรมชาติในประเทศของตนอย่างเข้มแข็งมากกว่าเดิม โลกอาจสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพไปครึ่งหนึ่งของที่มีอยู่ปัจจุบัน เมื่อใกล้สิ้นศตวรรษนี้ หากประเทศต่างๆ ไม่ช่วยกันอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนอย่างเข้มแข็งเพียงพอ แต่หากไม่มีความตกลงระหว่างประเทศที่วางพันธะผูกมัดให้รัฐบาลประเทศต่างๆ รับผิดชอบงานที่ทำทลายประชาคมโลกเช่นนี้แล้ว ก็อาจไม่มีความร่วมมือที่มากพอที่จะรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของโลกไว้ได้

การประชุมหารือใดๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ล้วนแล้วแต่เป็นโอกาสสำคัญที่เปิดให้ผู้แทนจากทุกประเทศอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่ายากดีมีจน ได้ออกความเห็น ให้คำแนะนำและชี้แนะถึงการดำเนินงานในแง่มุมที่เป็นทั้งวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี ประสบการณ์จากทุกประเทศในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ได้ถูกนำมาแลกเปลี่ยนและหารือกันในเวทีการประชุมเหล่านี้ ประเทศใดประเทศหนึ่งพลาดโอกาสที่จะส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมในระดับโลกเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่การตามไม่ทันประเทศอื่นในด้านการพัฒนาบุคลากร องค์กร และประเทศด้วย อย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ ใครก็ตาม ในมุมไหนก็ตาม ของประเทศไทยควรจะเรียนรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จากหนังสือเล่มนี้ พร้อมทั้งคิดให้ไกลว่าเราจะทำอะไร เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สารบัญ

หน้า

ความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพ	
ความหลากหลายของชนิดพันธุ์.....	
ความหลากหลายทางพันธุกรรม.....	
ความหลากหลายของระบบนิเวศ	
การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	
สูญพันธุ์.....	
สูญเสียระบบนิเวศ	
สูญเสียพันธุกรรม.....	
กำเนิดอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ	
เดิมมีแต่อนุสัญญาเฉพาะเรื่องและระดับภูมิภาค.....	
ต้องการอนุสัญญาในระดับโลก	
อนาคตของเราด้วยกัน	
วางเค้าโครงของอนุสัญญา	
เริ่มการเจรจาต่อรองอย่างเป็นทางการ.....	
รับรองอนุสัญญาฯ	
เนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ.....	
อารัมภบท.....	
การดำเนินงาน.....	
หลักการและขอบเขตของอนุสัญญาฯ	
เป็นความหวังร่วมกันของมวลมนุษยชาติ	
เน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ	
ยืนยันอำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากร.....	
ขอบเขตครอบคลุมทุกระบบนิเวศและกิจกรรม	
พันธกรณีอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน.....	
จัดทำนโยบายและแผนระดับชาติ.....	
อนุรักษ์ระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม	
ใช้ประโยชน์ระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมอย่างยั่งยืน.....	
พันธกรณีการแบ่งปันผลประโยชน์	
เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม	
เข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยี.....	
กลไกของอนุสัญญาฯ	
สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ.....	
คณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี	

พิธีสาร	
สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ และที่ตั้ง.....	
ข้อกำหนดเกี่ยวกับทรัพยากรการเงินในอนุสัญญาฯ	
ความสัมพันธ์กับอนุสัญญาอื่น.....	
การดำเนินงานของอนุสัญญาฯ	
บทบาทของสำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ	
งานของสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ	
งานที่ภาคีต้องทำ	
บทบาทของอนุสัญญาฯ ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิชาการ.....	
ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศน้ำจืด	
ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง	
ความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตร.....	
ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้	
พื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น	
ความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขา	
แนวทางเชิงระบบนิเวศ	
การริเริ่มทั่วโลกทางอนุกรมวิธาน.....	
ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน	
พื้นที่คุ้มครอง.....	
การวิเคราะห์ผลกระทบ	
พิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ	
รับรองพิธีสารฯ	
เข้าเป็นภาคีพิธีสารฯ	
เมื่อพิธีสารฯ มีผลบังคับใช้.....	
เมื่อภาคีต้องตัดสินใจ	
ที่ประชุมภาคีพิธีสารฯ	
การดำเนินงานร่วมกับอนุสัญญาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ	
อนุสัญญาริโอ.....	
อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ.....	
อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์	
อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่น.....	
การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน	
เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ	
เป้าหมายอยู่ในการลดอัตราความหลากหลายทางชีวภาพ	
บรรณานุกรม	

ความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพ

เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3.8 ล้านปี ที่สิ่งมีชีวิตถือกำเนิดขึ้นมาบนพื้นพิภพนี้ ปัจจุบันหลายล้านชนิดพันธุ์ได้อาศัยอยู่ในระบบนิเวศบนบก ระบบนิเวศน้ำจืด และมหาสมุทร ทุกชนิดพันธุ์รวมทั้งมนุษย์ล้วนเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน

ความหลากหลายทางชีวภาพ คือความผันแปรแตกต่างของสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกและปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ นักวิทยาศาสตร์มักจะพูดถึงความหลากหลายทางชีวภาพในสามระดับคือ ความหลากหลายในชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ ซึ่งทั้งสามระดับนี้ไม่อาจแยกออกจากกันได้ เพราะต่างมีความสำคัญและต่างปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพมักส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับอื่นด้วย

ความหลากหลายของชนิดพันธุ์

ชนิดพันธุ์ปรากฏในหลากหลายรูปแบบและขนาด ตั้งแต่จุลินทรีย์ที่สามารถมองเห็นต่อเมื่อส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์เท่านั้น ไปจนถึงไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ชนิดพันธุ์รวมถึง เห็ดรา พืชดอก มด แมลงปีกแข็ง ฝูเลื้อย และสัตว์ขนาดใหญ่เช่น ช้าง และหมี

แต่ละชนิดพันธุ์เป็นกลุ่มของสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ สิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันสามารถผสมพันธุ์กันเพื่อสร้างทายาทสิ่งมีชีวิตรุ่นต่อไปที่สามารถมีชีวิตต่อไปได้

เรายังปรารถนาที่จะรู้ว่ามียี่ชนิดพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในโลก และชนิดพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกันเองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพอย่างไร ดังนั้น ไม่สามารถทำนายได้แม่นยำถึงผลที่เกิดจากการสูญเสียชนิดพันธุ์หนึ่งต่อชนิดพันธุ์อื่นและระบบนิเวศเท่าที่ทราบคือ บางชนิดพันธุ์ที่เรียกว่า ชนิดพันธุ์หลัก (keystone species) มีบทบาทสำคัญยิ่งในระบบนิเวศที่อาศัยอยู่ เพราะว่ามีผลต่อการอุดมสมบูรณ์และสุขภาพของชนิดพันธุ์อื่น ตัวอย่างของชนิดพันธุ์หลัก เช่น สาหร่ายสีน้ำตาล หรือ สาหร่ายสีน้ำตาลเคลป์ (kelp) ในระบบนิเวศชายฝั่งทะเลแปซิฟิก ค้างคาวกินผลไม้ ในทะเลทรายตะวันตกเฉียงใต้และประชากรในน่านน้ำชายฝั่งเขตร้อน การสูญเสียชนิดพันธุ์เหล่านี้ อาจมีผลให้ชนิดพันธุ์อื่นตกอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์เช่นกัน

บางชนิดพันธุ์ เช่น วาฬ นกนางนวล และหญาทะเลมีอยู่ทั่วไปทุกแห่งในโลกเป็นไปตามธรรมชาติ หลายชนิดพันธุ์ เช่น ยูคาลิปตัส พบทั่วโลกเพราะว่าผู้คนนำเข้าไปในที่ต่างๆ ซึ่งพืชประเภทนี้ไม่ได้มีอยู่ตามธรรมชาติ ชนิดพันธุ์อื่นที่เป็นชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (endemic species) พบในพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ แสดงถึงการมีอยู่ในถิ่นที่อยู่อาศัยพิเศษเฉพาะ ในพื้นที่ที่มีขอบเขตทางภูมิศาสตร์จำกัด ตัวอย่างเช่น นกเจย์ฟลอริดา (florida scrub jay) พบเฉพาะในป่าไม้พุ่มเตี้ยในรัฐฟลอริดาเท่านั้น ปลาปักเป้าโอเวนส์ (owens pupfish) มีอยู่ในเฉพาะหุบเขาโอเวนส์ รัฐแคลิฟอร์เนีย หากถิ่นที่อยู่อาศัยเหล่านี้ถูกทำลายหรือสูญหายไป หมายถึงว่า ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นที่อาศัยอยู่ในนั้นก็สูญพันธุ์ไปด้วย

นักวิทยาศาสตร์ประมาณว่า มีชนิดพันธุ์อยู่หลายล้านชนิดบนโลก อาจจะสิบล้านหรือมากกว่านั้นซึ่งยังไม่ได้จำแนกหลายชนิดพันธุ์ที่ยังไม่ได้ถูกค้นพบอาศัยอยู่ในเขตร้อนและในมหาสมุทรซึ่งมิได้มีการสำรวจครบถ้วน แมลง เห็ดรา และจุลินทรีย์หลายชนิดในโลกยังมิได้รับการจำแนก นักวิทยาศาสตร์ประเมินว่าจำนวนชนิดพันธุ์ทั้งหมดในสหรัฐอเมริกาอยู่ประมาณ 400,000–600,000 ชนิด คิดเป็นสองถึงสามเท่าของจำนวนที่ทราบในปัจจุบัน

ชนิดพันธุ์ที่จำแนกแล้วในโลก

12,000	ชนิดพันธุ์ ของ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และและสัตว์เลื้อยคลาน
4,000	ชนิดพันธุ์ ของ แบคทีเรีย
4,500	ชนิดพันธุ์ ของ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม
5,000	ชนิดพันธุ์ ของ ไวรัส
10,000	ชนิดพันธุ์ ของ นก
22,000	ชนิดพันธุ์ ของ ปลา
70,000	ชนิดพันธุ์ ของ เห็ดรา
270,000	ชนิดพันธุ์ ของ พืช
400,000	ชนิดพันธุ์ ของ สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (ยกเว้นแมลง)
960,000	ชนิดพันธุ์ ของ แมลง ประมาณ 600,000 เป็นแมลงปีกแข็ง

ความหลากหลายทางพันธุกรรม

ความหลากหลายทางพันธุกรรมมีมากกว่าความหลากหลายของชนิดพันธุ์ ความหลากหลายทางพันธุกรรมหมายถึงพันธุกรรมที่สิ่งมีชีวิตแต่ละชีวิตได้รับทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ และส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป ความหลากหลายทางพันธุกรรมมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ตั้งแต่ความแตกต่าง เสียงเพลง สีขนของนกในสนามหญ้า ไปจนถึงหลากหลายสีส้ม หลายรส หลายกลิ่น ของแอปเปิ้ล และผลไม้ในตลาด ความหลากหลายทางพันธุกรรมมีอยู่ในครอบครัวของทุกคน พี่น้องอาจมียีนตาและผมสีต่างกัน รูปร่างและความสูงก็ต่างกัน

ความแปรผันทางพันธุกรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับความอยู่รอดของชนิดพันธุ์ ชาวสวนที่ดีจะทราบว่ามีเมล็ดจากถุงเดียวกันมีความแตกต่างกัน บางเมล็ดอาจผลิตพืชที่สูงกว่า เติบโตเร็วกว่า ต้านทานต่อโรคและศัตรูพืชได้ดีกว่าอีกหลายเมล็ด ความหลากหลายแตกต่างทางพันธุกรรมทำให้เกิดความแตกต่าง ทนสภาพแห้งแล้ง ทนโรค ได้ต่างกัน ประชากรสิ่งมีชีวิตที่ถูกแยกโดดเดี่ยว เช่น พืช สัตว์ บนเกาะกลางมหาสมุทร มีความแตกต่างในพันธุกรรมน้อยกว่าประชากรจำนวนมากที่พบในพื้นที่ทั่วไป ดังนั้นประชากรสิ่งมีชีวิตที่ถูกแยกโดดเดี่ยว จึงอยู่ในลักษณะใกล้สูญพันธุ์มากกว่า

ความหลากหลายของระบบนิเวศ

พันธุกรรมกำหนดสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดที่ประกอบกันเป็นประชากรของชนิดพันธุ์ ประชากรและสิ่งแวดล้อมกายภาพ เช่น น้ำ แร่ธาตุ ที่อยู่รอบตัว มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นระบบนิเวศ ปฏิสัมพันธ์นี้ได้แก่ สัตว์ผู้ล่า เช่น นกกินเหยื่อ เช่น นกฮอน แมลง แมลงผู้ผสมเกสรเลือกดอกไม้ และชนิดพันธุ์ต่างๆ ตอบสนองต่อกระบวนการทางกายภาพ เป็นต้นว่าฝนตกหนัก ชุมชุมประชากรพืชและสัตว์ได้สร้างระบบนิเวศหลายรูปแบบ จากระบบนิเวศปากแม่น้ำหนองน้ำ บึง และแนวปะการัง และระบบนิเวศทางน้ำอื่นๆ ไปจนถึงทุ่งหญ้าซาวันนา ทุ่งหญ้าแพรรี ป่าไม้ ทะเลทราย ยอดเขา และระบบนิเวศอื่นๆ รวมถึงสวนสาธารณะ สนามหญ้า

ชนิดพันธุ์มีได้กระจายทั่วโลกโดยสม่ำเสมอ ระบบนิเวศบางแห่ง เช่น ป่าเขตร้อน และแนวปะการัง มีความซับซ้อนมาก และเป็นบ้านของสิ่งมีชีวิตนับพันนับหมื่นชนิดพันธุ์ ระบบนิเวศอื่นๆ เช่น ทะเลทราย และขั้วโลกเหนือ มีความหลากหลายน้อย แต่มีความสำคัญเช่นกัน

การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพของโลกมีมากมายมหาศาล ตลอดเวลาความหลากหลายทางชีวภาพได้ช่วยเหลือเกื้อหนุนให้ผู้คนดำรงชีวิตอยู่โดยมีอากาศและน้ำที่สะอาด มียารักษาโรค มีอาหาร มีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไม้สอย วัสดุก่อสร้าง การสูญเสียชนิดพันธุ์ การสูญเสียระบบนิเวศ การสูญเสียพันธุกรรมไม่ได้เพียงแค่ทำให้โลกลดความร่ำรวยทางชีวภาพลง แต่ได้ทำให้ประชากรโลกสูญเสียโอกาสที่ได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สวยงามและสะอาด สูญเสียโอกาสที่จะได้มียารักษาโรคที่ดี และสูญเสียโอกาสที่จะมีอาหารหล่อเลี้ยงอย่างพอเพียงด้วย

สูญพันธุ์

ในทศวรรษที่ผ่านมา นักวิทยาศาสตร์ได้เห็นพ้องต้องกันว่า ความหลากหลายทางชีวภาพได้สูญเสียสลายไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เร็วกว่าในอดีตที่ผ่านมา ตั้งแต่ไดโนเสาร์ได้สูญพันธุ์ไปเมื่อประมาณ 65 ล้านปีมาแล้ว นักวิทยาศาสตร์ได้ทำนายว่า ด้วยอัตราสูญพันธุ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โลกจะสูญเสียชนิดพันธุ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันไปประมาณ 20% ใน 30 ปีข้างหน้า การสูญเสียที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติมากกว่าสาเหตุอื่น แต่ทว่า **ในปัจจุบันการสูญเสียชนิดพันธุ์มีสาเหตุทั้งโดยตรงและทางอ้อมมาจากกิจกรรมของมนุษย์** เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยและการทำลายนิเวศธรรมชาติ การประมงเกินกำลังผลิต มลภาวะ และอื่นๆ

สูญเสียระบบนิเวศ

แหล่งน้ำในแผ่นดิน

แหล่งน้ำในแผ่นดิน (inland water) หรือระบบนิเวศน้ำจืดเป็นหนึ่งในระบบนิเวศซึ่งมีความเปราะบาง และถูกคุกคามจากมนุษย์เพื่อใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด ปัจจุบันแม่น้ำ หนอง บึง พูลุ่ทั่วโลกกำลังถูกคุกคามจากสาเหตุต่างๆ เป็นต้นว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพของระบบนิเวศ การระบายออกจากแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปจนเกินความเหมาะสม มลภาวะ และการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ในทศวรรษที่ผ่านมา 20% ของพันธุ์ปลาน้ำจืดทั่วโลก (ซึ่งมีอยู่กว่า 10,000 ชนิด) กำลังอยู่ในภาวะถูกคุกคาม ใกล้สูญพันธุ์หรือถึงขั้นสูญพันธุ์

ทะเลและชายฝั่ง

ระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่งครอบคลุมอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลถึง 3 ใน 4 ของโลกและเป็นแหล่งผลิตออกซิเจนและอาหารโปรตีนที่สำคัญยิ่ง ปัจจุบัน ท้องทะเลและพื้นที่ชายฝั่งกำลังถูกคุกคามอย่างหนักจากมลภาวะ การเก็บเกี่ยวทรัพยากรมากเกินไปจนเกินความเหมาะสม และการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลอย่างไม่ประสีประสา ทำให้ทรัพยากรประมงลดจำนวนลงอย่างมาก รวมทั้งป่าชายเลนและแนวปะการัง โดยเฉพาะระบบนิเวศแนวปะการัง ซึ่งเสื่อมสภาพและถูกทำลายจากกิจกรรมของมนุษย์ และอุณหภูมิที่เพิ่มสูงขึ้นทั่วโลก

ป่าไม้

ระบบนิเวศป่าไม้เป็นศูนย์รวมความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญที่สุดในโลก และเป็นปัจจัยหลักที่เกื้อกูลการดำรงชีวิตของประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะชนพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่นซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณป่า ทั้งยังช่วยควบคุม

สภาพอากาศให้เหมาะสม เนื่องจากเป็นแหล่งดูดซับและกักเก็บคาร์บอน การที่มนุษย์ตัดไม้ทำลายป่า ทำการแบ่งป่าเป็นผืนเล็กผืนน้อย และทำให้ป่าเสื่อมสภาพลง ส่งผลให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในป่าเขตร้อนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงที่สุด ในระยะสามทศวรรษที่ผ่านมา ประมาณ 15% ของป่าลุ่มน้ำเมซอนได้ถูกทำลายลง เป็นผลให้พืชพรรณพื้นเมืองสูญหายไป 40–50%

พื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น

ระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น มีคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพสูง เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชอาหารและเพาะเลี้ยงปศุสัตว์ที่สำคัญทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งมีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแหล่งที่อยู่อาศัย การเก็บเกี่ยวและบริโภคพืชอาหารในปริมาณมาก ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน การเปลี่ยนแปลงของปริมาณแหล่งน้ำและสภาพภูมิอากาศ

ภูเขา

ระบบนิเวศภูเขามีความสลับซับซ้อนและความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชและสัตว์ที่แปรเปลี่ยนไปตามระดับความสูงและสภาพภูมิอากาศ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรพันธุกรรมซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตอาหารและยารักษาโรค นอกจากนี้ภูเขายังเป็นแหล่งต้นน้ำที่ผลิตน้ำจืดให้มนุษย์ได้ใช้อุปโภคบริโภค ทำการเกษตร อุตสาหกรรม และผลิตไฟฟ้า การเสื่อมสภาพของระบบนิเวศภูเขาจึงส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของน้ำ

การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขาส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความปลอดภัยทางอาหาร องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี ค.ศ. 2002 เป็นปีสากลแห่งภูเขา เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในความสำคัญของระบบนิเวศภูเขาและการพัฒนาพื้นที่ภูเขาอย่างยั่งยืน อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกำลังจัดทำโปรแกรมงานว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศภูเขาอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเขตพื้นที่ภูเขาที่เกิดขึ้น

พื้นที่การเกษตร

ความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตรเป็นพื้นฐานสำคัญของการผลิตอาหาร เพื่อการดำรงชีวิตของประชาชนหลายพันล้านคนทั่วโลก ระบบการเกษตรในปัจจุบันซึ่งเน้นผลผลิตจำนวนมากเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชากรที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่ใช้ในการเกษตรลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำพืชที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์ใหม่เข้ามาเพาะปลูกแทนที่สายพันธุ์ดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งส่งผลทำให้พืชดังกล่าวตกอยู่ในสถานะเสี่ยงใกล้สูญพันธุ์ในหลายพื้นที่

สูญเสียพันธุกรรม

การสูญเสียชนิดพันธุ์และระบบนิเวศอย่างรวดเร็ว ทำให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมในชนิดพันธุ์ถูกทำลายไปด้วย ทรัพยากรพันธุกรรมมีคุณค่ามหาศาลในการเป็นวัตถุดิบให้แก่เทคโนโลยีชีวภาพซึ่งช่วยปรับปรุงการเกษตร ความหลากหลายทางพันธุกรรมในเกษตรกรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงรักษามลผลผลิตของพืชไร่ พืชสวนและปศุสัตว์ให้มีคุณภาพสูง โดยสามารถต้านทานต่อแมลงศัตรู โรค และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

นอกจากนั้นพันธุกรรมพืชไร่พืชสวนและปศุสัตว์ยังเสื่อมสลายไปเนื่องจากการนำเข้าสายพันธุ์ที่ปรับปรุงใหม่เพื่อการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมเกษตร สายพันธุ์ใหม่ได้เข้าแทนที่สายพันธุ์พื้นเมืองและสายพันธุ์ป่า ในประเทศอินเดีย พันธุ์ข้าวของสายพันธุ์ที่ได้จากการปรับปรุงใหม่ได้ครอบคลุมพื้นที่สามในสี่ที่ปลูกข้าวซึ่งเคยมีข้าวพันธุ์ต่างๆ 30,000 พันธุ์ออกมามีอยู่ในสหรัฐอเมริกากว่า 85% ของแอปเปิล 7,000 สายพันธุ์ ที่ปลูกอยู่เมื่อศตวรรษที่แล้วได้สูญพันธุ์ไป ในทวีปยุโรป ครั้งหนึ่งของสายพันธุ์ ม้า วัว แพะ แกะ หมู และไก่ ที่เคยมีอยู่เมื่อต้นศตวรรษที่แล้วได้สูญพันธุ์ หนึ่งในสามของ 770 สายพันธุ์ที่เหลืตกอยู่ในสภาวะเสี่ยงใกล้สูญพันธุ์ในอีก 20 ปีข้างหน้า

กำเนิดอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ

ประชาคมโลกมีความกังวลว่า อัตราการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะหลายศตวรรษที่ผ่านมา จึงเกิดความตระหนักว่ารัฐบาลทั่วโลกควรมีการดำเนินการอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้หลักประกันว่าจะอนุรักษ์ชนิดพันธุ์และระบบนิเวศของโลกไว้ให้ได้

เดิมมีแต่อนุสัญญาเฉพาะเรื่องและระดับภูมิภาค

ก่อนที่อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพจะถือกำเนิดขึ้น ความตกลงระหว่างประเทศทั้งระดับ “เฉพาะเรื่อง” และระดับภูมิภาค ยังมีลักษณะที่มีช่องว่างไม่อาจที่จะครอบคลุมการคุ้มครองชนิดพันธุ์และระบบนิเวศ จึงมีความต้องการที่ครอบคลุมพันธุกรรมซึ่งนำไปใช้ได้กว้างกว่าเดิม เนื่องจากเหตุผลหลักสี่ประการ ดังนี้

อนุสัญญาระดับภูมิภาคจะจำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะบางส่วนของโลก ปล่อยให้ส่วนอื่นไม่ได้รับการคุ้มครอง เช่น บริเวณอาร์คติก, ตะวันออกกลาง และเอเชียส่วนใหญ่ อนุสัญญาเหล่านี้จะต่างกันในเรื่องของพันธุกรรม อนุสัญญาใหม่ๆ เช่น ความตกลงอาเซียน (ASEAN Agreement) และ พิธีสารคิงส์ตัน (Kingston Protocol) วางรายละเอียดและเกี่ยวข้องกับหลายประเด็นมากขึ้น ในขณะที่อนุสัญญาเก่าๆ มุ่งคุ้มครองแต่เฉพาะชนิดพันธุ์และการจัดตั้งพื้นที่คุ้มครอง

อนุสัญญาต่างๆ ล้วนต่างกันอย่างมากในประสิทธิภาพของกลไกและสถาบันซึ่งอนุสัญญาจัดตั้งขึ้นมา กฎหมายระหว่างประเทศ ดังเช่น อนุสัญญาในซีกโลกตะวันตกและอนุสัญญาในทวีปแอฟริกาได้กลายเป็นอนุสัญญา “หลับ” โดยประสบความสำเร็จในการปฏิบัติในสาขานั้นๆ เพียงเล็กน้อย ในขณะที่อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES) ประสบความสำเร็จมากในการพัฒนาการอนุรักษ์ตามพันธุกรรม แม้ว่าก็ยังต้องการปรับปรุงแก้ไขอีก

นอกจากนั้นอนุสัญญาที่อนุรักษ์ในภูมิภาคในระยะปี ค.ศ. 1970s และ 1980s ต่างไม่ให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการจัดตั้งพื้นที่คุ้มครองที่มีหลักประกันดีเยี่ยม หากกลไกทางการเงินไม่เพียงพอแล้วอนุสัญญาต่างๆ ก็จะประสบความสำเร็จในทางปฏิบัติ กฎหมายระหว่างประเทศที่มีกลไกทางการเงินเพื่อช่วยอนุรักษ์การด้วย ได้แก่ คำสั่งสภายุโรปว่าด้วยแหล่งที่อยู่อาศัย ณ วันที่ 21 พฤษภาคม ค.ศ. 1992 (EC Habitats Directives of 21 May 1992)

ประการสุดท้าย ไม่มีกลไกที่จะประสานกิจกรรมภายใต้อนุสัญญาต่างๆ เข้าด้วยกัน แต่ละอนุสัญญาก็มีภาคีของตนเอง ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องเป็นชุดเดียวกันเสมอไปแม้ว่าจะเป็นอนุสัญญาระดับโลกก็ตาม และแต่ละอนุสัญญาก็มีสภาบริหารและสำนักเลขาธิการของตนเอง ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในที่ต่างๆ กัน

ต้องการอนุสัญญาในระดับโลก

หลักการของอนุสัญญาระดับโลก (world convention) จึงได้ถูกกำหนดขึ้นมามิใช่เพื่อแทนที่อนุสัญญาที่มีมาก่อนหน้านี้ แต่เพื่อวางพันธกรณีทั่วไปสำหรับการสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และเพื่อให้กรอบนโยบายที่สอดคล้องกันในการดำเนินกิจกรรมในอนาคต ความคิดนี้ได้รับการริเริ่มจากสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ในการประชุมคณะกรรมการทั่วไป (General Assembly) ที่นครไครสต์เชิร์ช (Christchurch) ในปี ค.ศ. 1981 ซึ่งที่ประชุมได้มอบหมายให้ สำนักเลขาธิการของสหภาพฯ ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

ในการประชุมคณะกรรมการทั่วไปที่มีขึ้นที่กรุงมาดริด (Madrid) ในปี ค.ศ. 1984 ได้เรียกร้องให้ สำนักเลขาธิการของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) วางหลักการขั้นต้นหนึ่งเพื่อเป็นพื้นฐานในการยกวาง “เครื่องมือ” ระดับโลกที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมของโลก ในการประชุมสมัยที่ 17 ที่กรุงซานโฮเซ (San Jose) ประเทศคอสตาริกา คณะมนตรีได้ตัดสินใจว่าร่างฉบับแรกนี้ควรจะต้องได้รับการพัฒนาต่อไปอีก หลังจากการหารืออย่างหนักภายในสหภาพฯ (IUCN) หลายครั้ง จึงได้จัดทำร่างฉบับสุดท้ายขึ้นเสร็จสมบูรณ์ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1989

ข้อเสนอของสหภาพฯ (IUCN) ได้เน้น 3 ประเด็น คือ

- พันธกรณีทั่วไปสำหรับทุกประเทศ เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
- หลักการของการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมป่าโดยเสรี และ
- หลักการซึ่งค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์ต้องมีการแบ่งปันอย่างเท่าเทียมโดยทุกชาติ

อนาคตของเราด้วยกัน

ในปี ค.ศ. 1986 คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ซึ่งเรียกสั้นๆ ว่า คณะกรรมาธิการบรุนด์แลนด์ (Brundtland Commission) ได้เสนอในรายงาน “อนาคตของเราด้วยกัน” (“Our Common Future”) ว่า

“รัฐบาลทั้งหลายควรศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะจัดทำอนุสัญญาเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ (species convention) ที่มีเจตจำนงและขอบเขตคล้ายอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเลและอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่นๆ ซึ่งสะท้อนถึงหลักการทรัพยากรสากล (universal resources) อนุสัญญาเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ จำต้องเชื่อมโยงหลักการของชนิดพันธุ์และการแปรปรวนทางพันธุกรรมว่าเป็น **มรดกร่วม** (common heritage)”

วางเค้าโครงของอนุสัญญา

ในการประชุมสมัยที่ 14 ในปี ค.ศ. 1987 คณะมนตรีประศาสน์การ (Governing Council) ของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) เรียกร้องให้ผู้ชำนาญการบริหารของโครงการฯ (UNEP) จัดตั้ง คณะทำงานเฉพาะกิจระดับผู้เชี่ยวชาญ (Ad Hoc Working Group of Experts)

“เพื่อสำรวจความปรารถนาและรูปแบบที่เป็นไปได้ของอนุสัญญารวม (umbrella convention) เพื่อให้เป็นเหตุเป็นผลกับกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในทางปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ ที่อาจตกอยู่ภายใต้อนุสัญญานั้นด้วย”

คณะทำงานเฉพาะกิจฯ ประชุมครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1988 ซึ่งได้พิจารณาร่างข้อกำหนดที่ สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) และ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ยกวางขึ้น และ “ความเห็นที่มีต่อร่างดังกล่าว” ซึ่งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP), องค์การอาหารและเกษตรฯ (FAO), องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และสหภาพฯ (IUCN) ร่วมกันจัดเตรียมในเดือน

กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1990 คณะทำงานตกลงว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมี “เครื่องมือ” ที่เป็นกรอบนโยบายและมีผลผูกพันทางกฎหมาย

“เพื่อรับรองมาตรการที่เป็นรูปธรรมและมีฐานมาจากการปฏิบัติการ สำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน”

ยังมีข้อตกลงทั่วไปอีกว่า “เครื่องมือ” ระหว่างประเทศนี้จะไม่มีความหมายอะไรหากปราศจากสัญญาอย่างมั่นคงว่าจะมีการสนับสนุนการเงินให้แก่ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มในการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามพันธกรณีของอนุสัญญาใหม่นี้ และในเจตจำนงของความรับผิดชอบร่วมกัน ค่าใช้จ่ายนั้นจะต้องเหมาะสมกับประเทศที่มีความสำคัญในแง่ความหลากหลายทางชีวภาพ

เริ่มการเจรจาต่อรองอย่างเป็นทางการ

คณะทำงานฯ (Ad Hoc Working Group) ประชุมอีกครั้งในเดือนกรกฎาคม และพฤศจิกายน ค.ศ. 1990 และเรียกร้องให้ฝ่ายเลขาธิการซึ่งคือ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) เตรียมร่างฉบับแรกของอนุสัญญา เพื่อการพิจารณาต่อไป ร่างฉบับนี้จัดทำด้วยความช่วยเหลือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย ซึ่งเสนอต่อคณะทำงานพิจารณาในการประชุมต่อไป ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1991 คณะทำงานจึงได้รับการเปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการว่า Intergovernmental Negotiating Committee for a Convention on Biological Diversity (INC – CBD) และการเจรจาต่อรองอย่างเป็นทางการจึงเริ่มขึ้นตั้งแต่นั้นมา

การเจรจาต่อรองเป็นไปด้วยความยากลำบากพอสมควร เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนานั้นถึงความจำเป็นที่จะต้องรักษาสมดุลระหว่างพันธกรณีในการอนุรักษ์ กับการรับรองสิทธิเหนือวัตถุดิบธรรมชาติและสัตว์ภายใต้เขตอำนาจของตน ด้วยเหตุผลเดียวกันประเทศกำลังพัฒนายังแสวงหาการยอมรับสิทธิในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียมที่ได้จากการใช้วัตถุดิบธรรมนั้น และสิทธิในการถ่ายทอดเงินทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับการอนุรักษ์จากประเทศพัฒนาแล้ว

รับรองอนุสัญญาฯ

หลังจากการต่อรองอย่างหนักหน่วงผ่านไปเป็นเวลามากกว่า 3 ปี อนุสัญญาฯ ก็ได้รับการยอมรับ และเปิดให้มีการลงนามในวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร อนุสัญญาฯ ได้รับการลงนามโดย 157 ประเทศ ในการประชุมนั้น

การให้สัตยาบันได้เริ่มตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และมองโกเลียได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาฯ เป็นลำดับที่ 30 เป็นผลให้หลังจากนั้น 90 วัน อนุสัญญาฯ จึงได้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1993

เนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ให้คำมั่นสัญญาทางกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์, การเงิน, การเข้าถึงเทคโนโลยี การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในอนาคตตอนอนุสัญญาฯ มีวัตถุประสงค์ทั้งทางด้านการอนุรักษ์และการพัฒนา และยังมีกรอบเชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นระหว่างความต้องการของประชาชนและการอนุรักษ์

อารัมภบท

อารัมภบทประกอบด้วย หลักการสำคัญหลายประการ รวมถึงการปฏิรูป เช่น “บทบาทสำคัญอย่างยิ่งของสตรีในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ”, มีความ “สำนึกต่อคุณค่าภายในของความหลากหลายทางชีวภาพ” และยอมรับ “ความปรารถนาในอันที่จะแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมในการใช้ความรู้ตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม, ความคิดสร้างสรรค์และการปฏิบัติการ” ของชุมชนท้องถิ่นและพื้นเมือง

สืบเนื่องจากความวิตกกังวลของหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาว่าอนุสัญญาฯ ไม่ควรให้สิทธิใดๆ แก่ประชาคมนานาชาติ ในการจัดการทรัพยากรชีวภาพของชาติอื่น อารัมภบทนี้ได้ยืนยันว่า การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความวิตกกังวลร่วมกันแต่มีใช้เป็นสิ่งสืบทอดทางมรดกร่วมกันของมวลมนุษยชาติ ดังนั้นประเทศต่างๆ มีสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพของตน และประเทศต่างๆ มีความรับผิดชอบในการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน อารัมภบทได้สะท้อนให้เห็นหลักการว่าการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีมาตรการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ดำเนินบทบาทอย่างสำคัญยิ่งควบคู่กันไป

มาตรา 1 – วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ทั้งหมดของอนุสัญญาฯ คือ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ, การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียมในการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม ทั้งนี้ โดยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเหมาะสม, การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม และโดยการสนับสนุนอย่างเหมาะสม

มาตรา 2 – การใช้ศัพท์

ให้คำนิยามแก่คำที่สำคัญเช่น การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ประเทศซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรพันธุกรรม และประเทศซึ่งจัดหาให้ทรัพยากรพันธุกรรม ความหลากหลายทางชีวภาพในนิยามให้รวมถึง “ความหลากหลายในชนิดพันธุ์ ระหว่างชนิดพันธุ์และของระบบนิเวศ”

มาตรา 3 – หลักการ

เป็นการยืนยันอำนาจอธิปไตยของประเทศใดๆ ที่จะใช้ทรัพยากรของตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายสิ่งแวดล้อมของประเทศนั้น อันเป็นหลักการจากปฏิญญาสตอกโฮล์ม (Stockholm Declaration) เป็นการยืนยันความรับผิดชอบของประเทศใดๆ ที่จะให้หลักประกันว่ากิจกรรมซึ่งอยู่ในขอบเขตอำนาจรับผิดชอบของการควบคุม จะไม่นำความเสียหายมาสู่สภาพแวดล้อมในที่ได้ก็ตาม

มาตรา 4 – ขอบเขตอำนาจหน้าที่

ได้กำหนดขอบเขตการดำเนินการตามพันธกรณีสืบเนื่องจากอนุสัญญาฯ (หนึ่ง) ในบริเวณที่อยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของชาตินั้น และ (สอง) กิจกรรมภายใต้การควบคุมดำเนินการภายในขอบเขตอำนาจของชาตินั้น หรือกิจกรรมที่นอกเหนือขอบเขตอำนาจรับผิดชอบของชาติใดๆ ในการนี้หมายความว่า ประเทศนั้นๆ ไม่มีพันธผูกพันสืบเนื่องจากอนุสัญญาฯ ในการดำเนินการกิจกรรมภายใต้การควบคุมของชาติตน แต่มีพันธะกับกิจกรรมที่อยู่ในขอบเขตอำนาจของประเทศอื่น

มาตรา 5 – ความร่วมมือ

เป็นข้อกำหนดโดยทั่วไปให้ภาคีร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับบริเวณนอกเหนือขอบเขตอำนาจของชาตินั้น

มาตรา 6 – มาตรการทั่วไป

เรียกร้องให้แต่ละภาคีวางมาตรการ แผนการ และโปรแกรมระดับชาติ เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และยังได้เรียกร้องให้มีการประสานการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนเข้ากับแผนและนโยบายด้านอื่นๆ

มาตรา 7 – การจำแนกระบุและการติดตามตรวจสอบ

แต่ละภาคีมีพันธะที่จะต้องจำแนก องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจะต้องชี้ให้เห็นการคุกคามที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และจะต้องติดตามตรวจสอบการคุกคามนั้น

มาตรา 8 – การอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

วางมาตรการหลักในการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยแต่ละภาคีในท้องถิ่นของตน มาตรการนี้รวมถึง

การจัดตั้งระบบพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่ซึ่งต้องการดำเนินการด้วยมาตรการพิเศษ

ควบคุมดูแล (ของเอกชน) หรือจัดการ (ของรัฐ) ทรัพยากรชีวภาพที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (ในการนี้หมายความว่า แหล่งปริมาณสำรองของสัตว์น้ำ ป่าธรรมชาติดั้งเดิม, ดิน ฯลฯ ต้องได้รับการควบคุมดูแลเพื่อเป็นหลักประกันแก่การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ)

ฟื้นฟูระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม และส่งเสริมการทำนุบำรุงชนิดพันธุ์ที่ถูกรบกวน

วางกฎหมายคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่ถูกรบกวน

ป้องกันการนำชนิดพันธุ์จากต่างถิ่นต่างประเทศเข้ามาปล่อย

สนับสนุนและธำรงรักษา การดำเนินการที่เกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่น

มาตรา 9 – การอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ

ภาคีแต่ละประเทศมีพันธะผูกพันที่จะต้องสนับสนุนการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ “เหนืออื่นใดเพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ” และเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในประเทศซึ่งเป็นถิ่นกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา และเพื่อช่วยฟื้นฟูและนำชนิด

พันธู์ที่ถูกต้องกลับไ้ใหม่ ในการนี้ต้องมีการควบคุมดูแลการดำเนินการรวบรวมสะสมชนิดพันธู์และมีการสนับสนุนการร่วมมือทางการเงิน

มาตรา 10 – การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

วางมาตรการหลายประการ ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยภาคี เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ในการนี้ รวมทั้งการเชื่อมประสานนโยบายการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กับการตัดสินใจดำเนินงานด้านต่างๆ และในการหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

มาตรา 11 – แรงจูงใจ

เรียกร้องให้แต่ละภาคีรับเอามาตรการซึ่งเป็นแรงจูงใจในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนมาปฏิบัติ

มาตรา 12 – การวิจัย, และ 13 – การฝึกอบรมและการให้การศึกษา

มาตรา 12 กำหนดให้แต่ละภาคีพัฒนาสมรรถนะในการวิจัยและการฝึกอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา และมาตรา 13 สนับสนุนให้ดำเนินการให้การศึกษาและโปรแกรมเสริมสร้างจิตสำนึกแก่สาธารณชน

มาตรา 14 – การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

กำหนดให้แต่ละภาคีประเทศรับเอาวิธีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) มาปฏิบัติสำหรับโครงการที่ “มีแนวโน้มจะส่งผลกระทบที่สำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยพิจารณาถึงการหลีกเลี่ยงหรือการลดผลกระทบดังกล่าว” ประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการชดใช้ค่าเสียหายได้รับการอนุโลมให้ขยายรายละเอียดในพิธีสาร

มาตรา 15 – การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม

แต่ละภาคีจะต้องอำนวยความสะดวกแก่การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมที่จะนำไปใช้โดยเหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม แม้ว่า การเข้าถึงจะต้อง “อยู่ภายใต้พื้นฐานของข้อตกลงร่วมกัน” และ “อยู่ภายใต้การตกลงล่วงหน้า” แต่ประเทศซึ่งให้สารพันธุกรรมจะอยู่ในสภาพที่ได้เปรียบในการต่อรอง ภาคีต้องดำเนินการวิจัย ทรัพยากรพันธุกรรมในประเทศซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดพันธุกรรมนั้น และควรแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมในเชิงพาณิชย์แก่ภาคีให้ทรัพยากรเหล่านั้น

พันธู์กรณีนี้ มิได้ควบคุมถึงผู้ถือครองสารพันธุกรรมนอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ซึ่งมีไว้ก่อนที่เงื่อนไขภายใต้อนุสัญญาจะมีผลบังคับใช้

มาตรา 16 – การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ภาคีจะต้องจัดหาหรืออำนวยความสะดวกแก่การเข้าถึง และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งมีอยู่สองประเภท คือ

- เทคโนโลยีซึ่งเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- เทคโนโลยีซึ่งใช้ทรัพยากรพันธุกรรมและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง

การเข้าถึงและการถ่ายทอดเทคโนโลยีเหล่านี้ เพื่อจัดทำให้หรืออำนวยความสะดวกแก่ประเทศกำลังพัฒนา “ภายใต้เงื่อนไขที่ยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับที่สุด รวมถึง ในรูปแบบการผ่อนปรนหรือรูปแบบพิเศษเมื่อมีความตกลงร่วมกัน” ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้มิได้มีการให้รายละเอียดในอนุสัญญา

หากเทคโนโลยีได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา มาตรา 16 ได้ระบุโดยเฉพาะเจาะจงว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นๆ ต้องสอดคล้องในหลักการของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

มาตรา 17 และ 18 – การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความร่วมมือทางด้านวิชาการและวิทยาศาสตร์

มาตรา 17 สนับสนุนให้ภาคี อำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและมาตรา 18 สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาได้เสริมสร้างความชำนาญงานแก่บุคลากรและสถาบัน

มาตรา 19 – เทคโนโลยีชีวภาพ

มาตรา 19 เกี่ยวกับการควบคุมเทคโนโลยีชีวภาพและผลประโยชน์จากเทคโนโลยีชีวภาพกำหนดให้ภาคีต่างๆ จัดให้ภาคีประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งให้สารพันธุกรรมเข้าร่วมในกิจกรรมการวิจัยเทคโนโลยีชีวภาพ นอกจากนั้นยังกำหนดให้ภาคีประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งให้สารพันธุกรรมต้องได้รับลำดับความสำคัญก่อนผู้อื่น ในการเข้าถึงผลลัพธ์และผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรพันธุกรรมโดยอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมและความเท่าเทียม อีกทั้งจะต้องมีการพิจารณาความจำเป็น หรือความต้องการ พิธีสารเกี่ยวกับการถ่ายทอดสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพันธุกรรมอย่างปลอดภัย

มาตรา 20 – ทรัพยากรการเงิน

ภาคีต้องจัดหาสนับสนุน “ภายใต้สมรรถนะของตน” เพื่อดำเนินการตามมาตรการระดับชาติเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ภาคีที่พัฒนาแล้ว “จักต้องจัดหาให้ทรัพยากรการเงินทั้งเป็นแหล่งใหม่และแหล่งเพิ่มเติม เพื่อให้ภาคีที่กำลังพัฒนาได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานตามมาตรการอย่างเต็มที่” พันธะสัญญาของประเทศกำลังพัฒนาในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพต้องขึ้นอยู่กับ “ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ” โดยที่ประเทศที่พัฒนาแล้วให้การสนับสนุนทุนและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ประเทศกำลังพัฒนายังมีพันธะผูกพันที่จะต้อง “คำนึงข้อเท็จจริงที่ว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม และการจัดความยากจนเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกและเหนืออื่นใดสำหรับภาคีซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา”

มาตรา 21 และ 39 – กลไกทางการเงิน

มาตรา 21 จัดตั้งกลไกเพื่อหาทรัพยากรการเงินให้แก่ภาคีซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาในรูปแบบการให้เปล่าหรือการผ่อนปรน เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินการสืบเนื่องจากอนุสัญญาฯ การอุทิศเงินทุนนี้จะเป็นภาระหน้าที่ของประเทศกำลังพัฒนาแล้ว ซึ่งหากจะมีการให้โดยความเต็มใจเพิ่มเติมอีกก็เป็นที่ยินดี กลไกนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกประเทศภาคีที่จะวางลำดับความสำคัญและกฎเกณฑ์ตามความเหมาะสม สำหรับนโยบาย มาตรการ และโปรแกรม ที่เสนอขึ้นมา

ในมาตรา 39 กองทุนสิ่งแวดล้อมโลกภายใต้ธนาคารโลกจะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อเป็นกลไกการเงินเฉพาะกาล ซึ่งกองทุนนี้ยังคงมีสิทธิควบคุมการอนุมัติโครงการจนกว่า สมาชิกภาคีจะพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับ “โครงสร้างสถาบัน” ทางการเงิน

มาตรา 22 – ความสัมพันธ์กับอนุสัญญาฯ อื่น

สิทธิภายใต้ข้อตกลงนานาชาติอื่นๆ จะต้องไม่ได้รับผลกระทบ “ยกเว้นเมื่อการดำเนินการตามสิทธิและพันธกรณีดังกล่าวจะทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงหรือเกิดการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ”

การดำเนินงาน

สมัชชาภาคี

ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นสภาปกครอง ซึ่งรับผิดชอบการพิจารณาทบทวนการดำเนินงานจากอนุสัญญา การประชุมครั้งแรกจะต้องจัดโดยโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ภายใน 1 ปี หลังจาก อนุสัญญา มีผลบังคับใช้แล้ว การประชุมต่อเนื่องจะจัดให้มี "เป็นระยะ" ซึ่งสมัชชาจะกำหนดเองในการประชุมครั้งแรก

การมีผลบังคับใช้

อนุสัญญา จะมีผลบังคับใช้ภายใน 90 วัน หลังจากมีการให้สัตยาบันโดย 30 ประเทศภาคี

ฝ่ายเลขานุการ

โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ได้จัดหาฝ่ายเลขานุการเฉพาะกาลจนกว่าจะมีการประชุมสมัชชาภาคีสมัยที่ 1 ในขณะนี้ ได้รับข้อเสนอของประเทศสวีเดนและแลนด์ที่จะเป็นที่ตั้งของฝ่ายเลขานุการเฉพาะกาล

คณะกรรมการวิทยาศาสตร์และวิชาการ

อนุสัญญา จัดตั้งสภา สาขาของสมัชชาภาคีเพื่อให้คำแนะนำทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี

รายงาน

แต่ละภาคีต้องเสนอรายงานเกี่ยวกับมาตรการที่จัดทำขึ้นเพื่อดำเนินการสืบเนื่องจากอนุสัญญา และเกี่ยวกับประสิทธิผลของการดำเนินงานดังกล่าว ทั้งนี้โดยรายงานตามระยะเวลาที่สมัชชากำหนดขึ้น

การสงวนสิทธิ

ไม่ได้รับการอนุญาตให้มีการสงวนสิทธิ

พิธีสาร

ภาคีจะต้องร่วมมือในการจัดทำและให้การรับรองพิธีสาร

การยุติข้อโต้แย้ง

ข้อโต้แย้งระหว่างภาคีจะต้องได้รับการหาข้อยุติ โดยการเจรจาต่อรองเมื่อเป็นไปได้ หากการเจรจาต่อรองล้มเหลว ภาคีสามารถเลือกที่จะให้มีการตัดสินชี้ขาดโดยศาลโลกดังที่ได้กำหนดในส่วน 1 ของภาคผนวก 2 หรืออาจเลือกที่จะมีการไกล่เกลี่ยระดมยอมโดยไม่มีผลผูกพันดังที่ได้ระบุในส่วน 2 ของภาคผนวก 2 ก็ได้

หลักการและขอบเขตของอนุสัญญา

นานาประเทศต่างเข้าใจถึงความสำคัญของความร่วมมือในระดับโลกเพื่อลดความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเพียงเครื่องมือนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศว่าจะใช้เครื่องมือนี้อย่างไร

เป็นความหวังร่วมกันของมวลมนุษยชาติ

อารัมภบทของอนุสัญญา ได้ตระหนักว่าความหลากหลายทางชีวภาพกำลังสูญสลายไปด้วยความรวดเร็วและความหลากหลายทางชีวภาพควรได้รับการอนุรักษ์ไว้ด้วยเหตุผลทางนิเวศ (ecocentric reasons) และทางสังคม (anthropocentric reasons)

เหตุผลทางนิเวศมาก่อน อารัมภบทได้กล่าวถึงคุณค่าภายใน (intrinsic value) ของอนุสัญญา ซึ่งมีความหมายว่าความหลากหลายทางชีวภาพต้องได้รับการคุ้มครองเพื่อตัวเอง อารัมภบทยังระบุว่าความหลากหลายทางชีวภาพควรได้รับการสงวนไว้เพื่อความต่อเนื่องของวิวัฒนาการและดำรงรักษาระบบที่เกื้อหนุนดำรงชีวิตในชีวลักษณ์นี้ นอกจากนี้ความหลากหลายทางชีวภาพต้องได้รับการอนุรักษ์สำหรับมนุษยชาติ เพราะว่ามีคุณค่าทางนิเวศ พันธุกรรม สังคม เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การศึกษา วัฒนธรรม นันทนาการและสุนทรียภาพสำหรับชนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว อารัมภบทจึงได้ “ยืนยัน” ว่า การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นความหวังร่วมกันของมวลมนุษยชาติ

นั่นหมายถึงว่า แม้ว่าประเทศต่างๆ จะมีสิทธิในอำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากรชีวภาพของตนภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ แต่ก็ต้องมีความรับผิดชอบที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของตน และมีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรชีวภาพของตนในแบบยั่งยืน ซึ่งอนุสัญญา ก็ได้ยืนยันหลักการนี้อีกครั้ง ในมาตรา 3 ของอนุสัญญา

อารัมภบทได้เน้นถึงความสำคัญของมาตรการป้องกันและของการแก้ไขปัญหาที่ทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพที่ต้นเหตุด้วย อารัมภบทขอให้ตระหนักว่าข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพยังคงไม่สมบูรณ์ และดังนั้นจึงต้องการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ วิชาการและสถาบัน เพื่อให้ความเข้าใจพื้นฐานแก่การวางแผนและการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันความไม่รู้ในทางวิทยาศาสตร์จะต้องไม่เป็นเหตุผลที่ใช้ผิดผ่อนการดำเนินมาตรการอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการป้องกันล่วงหน้า (precautionary principle)

เน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญา *ประการแรกคือ* การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ *ประการที่สองคือ* การใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและ*ประการที่สาม* การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม ในการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม รวมถึง *หนึ่ง*) โดยการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเหมาะสม และโดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม *คำนี้ถึงสิทธิที่ทั้งปวงเหนือทรัพยากรและเทคโนโลยี และ สอง*) โดยการสนับสนุนทุนอย่างเหมาะสม

เจตนารมณ์เดิม เริ่มต้นจากความเชื่ออย่างมั่นใจ โดยเฉพาะจากประเทศพัฒนาแล้ว ว่าควรเป็นอนุสัญญา ที่จะอนุรักษ์ชนิดพันธุ์เท่านั้น จากการเจรจาต่อรองในตอนแรกๆ หลักการนี้เริ่มเปลี่ยนไปโดยรวมเอาความเกี่ยวพันอันสลับซับซ้อนระหว่างสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเข้าไปด้วย

ยืนยันอำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากร

อนุสัญญา ยืนยันหลักการอันมาจากปฏิญญาสตอกโฮล์มว่าภาคีมีสิทธิในอำนาจอธิปไตยที่จะใช้ทรัพยากรของตน ตามนโยบายสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ และตามความรับผิดชอบของประเทศ โดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมของประเทศอื่น

อนุสัญญา ผนวกแนวความคิดเข้าไปในกฎระเบียบระหว่างประเทศ ว่าประเทศต่างๆ ต้องพิจารณาผลที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อมของโลก อันสืบเนื่องมาจากการตัดสินใจดำเนินการทางเศรษฐกิจของการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

ขอบเขตครอบคลุมทุกระบวนการและกิจกรรม

อนุสัญญา กำหนดค่านิยมของความหลากหลายทางชีวภาพไว้ว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การมีความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งมีชีวิตจากทุกแหล่งรวมถึง นอกเหนือจากสิ่งอื่นแล้ว ระบบนิเวศทางบก ทางทะเลทางน้ำอื่นๆ และการประกอบรวมทางนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย ในการนี้รวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์ระหว่างชนิดพันธุ์และของระบบนิเวศ”

อนุสัญญา ใช้ได้โดยทั่วไปกับ “ทุกระบวนการและกิจกรรม ซึ่งมีหรือมีแนวโน้ม ว่ามีผลกระทบต่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน”

อนุสัญญา ครอบคลุมการอนุรักษ์ทั้งพันธุกรรม ชนิดพันธุ์ และระบบนิเวศ

พันธกรณีอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

อนุสัญญาฯ เป็นความตกลงระหว่างประเทศที่ได้นำประชาคมโลกเข้าไปสู่ยุคใหม่ของการคุ้มครอง พันธกรณีของอนุสัญญาฯ เน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผนและตัดสินใจไปจนถึงปฏิบัติการในพื้นที่โดยยอมรับนับถือความรู้การถือปฏิบัติและการประดิษฐ์คิดค้นของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่น

จัดทำนโยบายและแผนระดับชาติ

อนุสัญญาฯ ได้ยอมรับแนวทางอนุรักษ์อย่างกว้างๆ อนุสัญญาฯ เรียกร้องให้ภาคีรับรองกลยุทธ์ แผน และโปรแกรมระดับชาติเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และผลดำเนินการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนเข้าไปในแผนเฉพาะเรื่อง หรือแผนรวมตลอดจนโปรแกรมและนโยบายดังในมาตรา 6

ภาคีต้องจำแนกวิสัยทัศน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ เพื่อการอนุรักษ์ไว้และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ติดตามตรวจสอบองค์ประกอบดังกล่าวซึ่งได้จำแนกวิสัยทัศน์แล้ว และจำแนกวิสัยทัศน์กระบวนการและประเภทกิจกรรมที่มีแนวโน้มว่าจะมีผลเสียอย่างร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ดังกำหนดในมาตรา 7

อนุรักษ์ระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม

อนุสัญญาฯ ได้เน้นการอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและดำรงรักษาประชากรของชนิดพันธุ์นั้นให้อยู่รอดในสภาพธรรมชาติ ภาคีจะต้องปรับปรุงพื้นที่คุ้มครองและจัดทำแนวทางสำหรับจัดตั้งพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่ซึ่งต้องการมาตรการพิเศษสำหรับอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ จะต้องมีส่งเสริมการคุ้มครองระบบนิเวศและประชากรของชนิดพันธุ์ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ ตลอดจนพื้นที่ใกล้เคียง โดยการส่งเสริมการพัฒนาที่เหมาะสมต่อสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเท่านั้น

นอกจากนี้ จะต้องวางแผนและดำเนินการเพื่อฟื้นฟูและถนอมรักษาระบบนิเวศเสื่อมโทรมและเพื่อส่งเสริมการบำรุงชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามใกล้สูญพันธุ์ ตลอดจนควบคุมและป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่จะเข้ามาคุกคามชนิดพันธุ์ต่างๆ ในระบบนิเวศได้

ภาคีจะต้องอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ โดยการรวบรวมสะสมพันธุ์จากถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเหล่านั้น แต่จะต้องไม่เป็นการคุกคามระบบนิเวศ ตลอดจนทำการวิจัยส่งเสริมและกำหนดมาตรการบำรุงฟื้นฟูชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์และพยายามนำกลับมาสู่ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติเดิมด้วย

กระบวนการและประเภทของกิจกรรมซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพจะต้องถูกควบคุมและจัดการ การนำเข้าชนิดพันธุ์จากต่างประเทศซึ่งถูกคุกคามต่อระบบนิเวศ แหล่งที่อยู่อาศัยหรือชนิดพันธุ์ต้องได้รับการป้องกัน และชนิดพันธุ์ที่ได้นำเข้ามาแล้วจะต้องถูกกำจัดและควบคุม ความเสี่ยงเกี่ยวกับการใช้และการปล่อยสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงพันธุกรรมควรได้รับการควบคุมจัดการและดูแล

ภาคีมีพันธะต้องเตรียมการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาที่มีแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบดังกล่าวและเพื่อให้หลักประกันว่าผลสืบเนื่องจากโปรแกรมและนโยบายที่มีแนวโน้มจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจะได้รับการพิจารณาที่การถ่วง

แต่พันธกรณีอนุรักษ์ที่อนุสัญญาฯ วางไว้มิใช่พันธกรณีสมบูรณ์แบบ เพราะอนุสัญญาฯ ระบุว่า “มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้” และ “เท่าที่เหมาะสม” ถ้อยคำนี้เพื่อช่วยให้ภาคีที่ประสบความยากลำบากในการอนุรักษ์ได้ผ่อนคลายความเข้มงวดอีกนัยหนึ่งของค้รพัฒนาเอกชนคิดว่าอนุสัญญาฯ นี้ “อ่อน” ที่ยอมให้ภาคีดำเนินการอนุรักษ์ตามความเป็นไปได้แต่ตามความเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละภาคี

ใช้ประโยชน์ระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรมอย่างยั่งยืน

อนุสัญญาฯ ระบุไว้ว่าภาคีแต่ละประเทศจะต้องผานการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ให้เข้ากับนโยบายและแผนของชาติ นอกจากนี้ จะต้อง สนับสนุนประชากรท้องถิ่นในการจัดทำและปฏิบัติตามมาตรการแก้ไขฟื้นฟูในพื้นที่เสื่อมโทรม และจะต้องส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชนในการพัฒนาวิธีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งจะสอดคล้องกับการดำเนินการในมาตรา 11 คือ มาตรการสร้างเสริมแรงจูงใจ ทั้งนี้ มาตรการนั้นจะต้องมีความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

อนุสัญญาฯ ยังระบุในมาตรา 8 ว่าให้ภาคียอมรับนับถือความรู้พื้นบ้านและความรู้ท้องถิ่น การประดิษฐ์คิดค้นและการถือปฏิบัติที่เป็นการใช้ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และให้แบ่งปันผลประโยชน์ความรู้การประดิษฐ์คิดค้นถือปฏิบัติแก่เจ้าของด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติการดำเนินงานในประเทศเกี่ยวกับเรื่องนี้จะมากหรือน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลประเทศต่างๆ ที่จะวางนโยบายและมาตรการตลอดผลักดันให้มีผลทางปฏิบัติ

พันธกรณีการแบ่งปันผลประโยชน์

วัตถุประสงค์หลักประการที่สามของอนุสัญญา คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมเท่าเทียม

สิทธิในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมนั้นสืบเนื่องมาจากหลักการอำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากรธรรมชาติ สิทธินี้เป็น “พันธมิตร” ที่ดีของพันธกรณีที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ สิทธินี้สามารถนำไปถือปฏิบัติได้หลายวิธี

เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม

อนุสัญญา ระบุไว้ในมาตรา 15 วรรค 1 ว่า “อำนาจในการพิจารณา กำหนดการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมขึ้นอยู่กับรัฐบาลแห่งชาติ และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชาตินั้นๆ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการให้อนุญาตแก่การเข้าถึง อยู่ภายใต้ในประเทศ

ก่อนหน้านี้ **ทรัพยากรพันธุกรรมไม่ได้อยู่ภายใต้ทรัพย์สิน** ทรัพยากรพันธุกรรมได้รับการพิจารณาว่าเป็นทรัพยากรที่เข้าถึงได้โดยทั่วไป ซึ่งแสดงว่าใครก็ได้สามารถเก็บรวบรวมสะสมทรัพยากรดังกล่าวและนำไปใช้อย่างอิสระทั้งอาจจะฟรีหรือเสียค่าใช้จ่าย FAO ได้รับรองหลักการนี้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983 ในข้อปฏิบัตินานาชาติ ด้านทรัพยากรพันธุกรรมพืช (International Undertaking on Plant Genetic Resources) ซึ่งไม่มีผลผูกพันตามกฎหมาย แต่ทว่าหลายรัฐได้ยึดถือตามนั้น ซึ่ง FAO ได้ระบุใน มาตรา 1 ของข้อถือปฏิบัติว่าทรัพยากรพันธุกรรมเป็น “มรดกของมวลมนุษยชาติและโดยสืบเนื่องควรหามาได้โดยไม่มีข้อจำกัดบังคับ” ซึ่งหมายความว่า หลักการนี้อนุญาตให้ใครๆ ก็ตามเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ใดๆ ก็ได้

ประเทศกำลังพัฒนาได้คัดค้านหลักการที่ว่า**ทรัพยากรพันธุกรรมเป็นมรดกร่วมกัน** และมีปัญหาว่าเป็นการยุติธรรมหรือไม่ ที่ประเทศพัฒนาแล้วซึ่งยากจนทางพันธุกรรมสามารถที่จะนำเอาทรัพยากรพันธุกรรมจากประเทศกำลังพัฒนาซึ่งร่ำรวยพันธุกรรม แล้วจดสิทธิบัตรผลิต และหลังจากนั้นขายผลผลิตซึ่งได้จดสิทธิบัตรแก่ประเทศซึ่งตนได้เก็บสารพันธุกรรมไป ดังนั้น ในการเจรจาต่อรองเพื่อขอร่างอนุสัญญา ประเทศกำลังพัฒนาจึงได้โต้แย้งและคัดค้านและเป็นเหตุให้หลักการมรดกร่วมของมวลมนุษยชาติถูกกันออกไป และนำหลักการอำนาจอธิปไตยแห่งชาติเหนือทรัพยากรพันธุกรรมมาใช้แทน

มาตรา 15 วรรค 2 กำหนดให้ “ภาคีต้องพยายามอย่างสุดความสามารถในการสร้างเงื่อนไขเพื่อเอื้ออำนวยแก่ภาคีอื่นในการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม” ในการนี้ อนุสัญญา มิได้บังคับให้ภาคีต้องให้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเข้าใจกัน แต่กำหนดให้ภาคีสร้างเงื่อนไข กฎเกณฑ์ ระเบียบที่ใช้ในการขออนุญาตและให้อนุญาต เพื่อให้การขอใช้ทรัพยากรพันธุกรรมเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายของประเทศเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรมนั้น

อนุสัญญา กำหนดให้**การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมอยู่ภายใต้ข้อตกลงให้ความเห็นชอบ** ซึ่งประเทศผู้ให้จะต้องพิจารณาก่อนล่วงหน้า และหากได้รับอนุญาต การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมนั้น จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการตกลงร่วมกันระหว่างประเทศผู้ให้และประเทศผู้รับ ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่ถ่มช่องว่างในเรื่องนี้เพราะว่าประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ไม่มีกฎระเบียบ ในการให้อนุญาตการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม การเข้าถึงจึงมาในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การจ้างคนเข้าไปลักลอบเก็บในพื้นที่อนุรักษ์ การเข้ามาเก็บตัวอย่างโดยผู้เชี่ยวชาญจากโครงการความร่วมมือต่างๆ และการได้ทรัพยากรพันธุกรรมไปโดยการทำวิจัยร่วมกัน ซึ่งเป็นเหตุให้ประเทศเหล่านี้ไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควรได้ในฐานะเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรม

อนุสัญญาฯ ได้เล็งเห็นปัญหาของการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม เช่น ในกรณีการสกัดสารเคมีจากสมุนไพรเพื่อทำการรักษาโรค เนื่องจากที่แล้วมาประเทศเจ้าของทรัพยากรไม่มีโอกาสได้รับส่วนแบ่งใดๆ อนุสัญญาฯ จึงได้กำหนดว่าภาคีผู้รับทรัพยากรพันธุกรรมจะต้องเอื้ออำนวยแก่ภาคีผู้ให้ โดยให้มีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างเต็มที่ หากเป็นไปได้ให้ทำการวิจัยในประเทศผู้ให้ นอกจากนี้ยังต้องแบ่งปันผลของการวิจัยและพัฒนาทรัพยากรนั้นๆ กับภาคีผู้ให้อย่างยุติธรรม

ดังนั้น อนุสัญญาฯ มิได้เปิดโอกาสให้ประเทศอื่นๆ เข้ามาใช้ทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศใด โดยสะดวก การเข้ามาใช้โดยสะดวกและโดยที่ประเทศเจ้าของพันธุกรรมมิได้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่อนุสัญญาฯ จะถือกำเนิดขึ้น ประเทศใดๆ จะสามารถควบคุมการให้อนุญาตการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและสามารถที่จะเจรจาต่อรองกับนานาประเทศในเรื่องของการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องได้อย่างเต็มภาคภูมิ ได้เมื่อเป็นภาคีอนุสัญญาฯ และวางกฎระเบียบแห่งชาติในการเข้าถึงโดยสอดคล้องตามอนุสัญญาฯ แล้ว

นอกจากนั้น มาตรา 15 วรรค 7 ของอนุสัญญาฯ เรียกร้องให้ผลของการวิจัยและการพัฒนา เช่นเดียวกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการค้าและการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม จะต้องได้รับการแบ่งปันแบบยุติธรรมและเท่าเทียมกับภาคีซึ่งให้ทรัพยากรภายใต้เงื่อนไขการตกลงเห็นชอบร่วมกัน ซึ่งหมายถึงผลลัพธ์และผลประโยชน์ที่เกิดจากเทคโนโลยีชีวภาพที่ใช้ทรัพยากรพันธุกรรมโดยเฉพาะดังระบุในมาตรา 19 วรรค 2 ข้อกำหนดนี้จะต้องอยู่ในสัญญาการเข้าถึง เป็นเงื่อนไขสำหรับการเข้าถึงโดยปกติทั่วไป อย่างไรก็ตามจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายนั้นจะถูกกำหนดโดยภาคีที่เป็นผู้ให้วัตถุดิบพันธุกรรมฝ่ายเดียวไม่ได้ แต่จะต้องมีการเจรจาต่อรองอย่างอิสระเป็นกรณีๆ ไป

เข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยี

อนุสัญญาฯ ได้วางพันธกรณีทั่วไปสำหรับทุกภาคีว่าต้องให้การเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยีสองประเภทแก่ภาคีอื่น ประเภทแรกหมายถึงรวมถึงเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรม เช่น ธนาคารพันธุกรรม และเทคโนโลยีที่ช่วยให้ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรดังกล่าว ได้อนุวัติการพันธุกรรมอนุรักษ์ของอนุสัญญาฯ ได้ง่ายขึ้น ประเภทที่สองหมายถึงรวมถึงเทคโนโลยีที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรม และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใหญ่หลวงต่อสิ่งแวดล้อม โดยในประเภทหลังพันธกรณีนี้ได้เสริมกับข้อกำหนดที่ให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกับประเทศที่ให้ทรัพยากรพันธุกรรม นอกจากนี้มาตรา 16 วรรค 1 ได้กำหนดให้การเข้าถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสองประเภทนี้ต้องมีให้และเอื้ออำนวยต่อภาคีประเทศกำลังพัฒนา “บนเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับอย่างที่สุด” ซึ่งรวมถึงเงื่อนไขแบบให้เปล่าหรือแบบผ่อนปรน ซึ่งได้ตกลงร่วมกันไว้

ในการเจรจาต่อรองได้มีการหารือถึง “การมีอยู่และสามารถหามาได้” (availability) ของเทคโนโลยีที่ใช้ในการอนุรักษ์ และเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมาโดยใช้ประโยชน์พันธุกรรมที่ได้รับไปจากประเทศเจ้าของ เทคโนโลยีประเภทแรกจะต้องมีอยู่ทั่วไป และสามารถถ่ายทอดให้กับประเทศกำลังพัฒนาตามความพึงพอใจของทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้รับ เทคโนโลยีนี้จะช่วยให้ภาคีได้เสริมสร้างสมรรถนะในการอนุรักษ์ ซึ่งเท่ากับเพิ่มความสามารถในควบคุมทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศกำลังพัฒนาด้วย ส่วนการถ่ายทอดเทคโนโลยีประเภทหลังหากมีอยู่ทั่วไปและสามารถถ่ายทอดให้ทุกภาคีได้ ทรัพยากรพันธุกรรมนั้นก็จะต้องเป็นมรดกส่วนร่วมกัน ซึ่งที่ประชุมการเจรจาต่อรองก็ไม่ยอมรับประเด็นนี้

พันธกรณีเหล่านี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญว่า หากไม่มีผลต่อสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สิทธิบัตร หากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพย์สินทางปัญญา จะมีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานวิจัยที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมจะมีน้อย ผลประโยชน์ให้แก่ประเทศเจ้าของพันธุกรรมและแรงจูงใจในการอนุรักษ์ ซึ่งทั้งสามประการ

จะน้อยลง นอกจากนั้นก็จะมีการฝ่าฝืนทรัพย์สินทางปัญญามากขึ้น เพราะต้องการเทคโนโลยีที่แพงมาใช้กับทรัพยากรพันธุกรรม โดยเฉพาะเทคโนโลยีชีวภาพ

อนุสัญญาฯ พยายามจะวางสมดุลระหว่างความเห็นขัดแย้งทั้งสองฝ่าย อีกนัยหนึ่งการถ่ายทอดเทคโนโลยีต้องอยู่บนเงื่อนไขซึ่งตระหนักและสอดคล้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิผลตามมาตรา 16 วรรค 2

นอกจากนั้น ภาควิชาต้องร่วมมือกันเพื่อให้หลักประกันว่าสิทธิดังกล่าวได้สนับสนุนพันธกรณีของอนุสัญญาฯ และไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ซึ่งเรื่องนี้เป็นประเด็นในการเจรจาต่อรองที่อาจกลายเป็นพิธีสารในอนาคตภายใต้อนุสัญญาฯ นี้ มาตรา 16 วรรค 3 เรียกร้องให้ภาคีดำเนินมาตรการทางกฎหมายและอื่นๆ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีโดยภาคีที่ให้ทรัพยากรพันธุกรรมนั้นโดยเฉพาะภาคีประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งหมายรวมถึงเทคโนโลยีที่ได้รับการคุ้มครองโดยสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

อนุสัญญาฯ ไม่ได้ให้รายละเอียดถึงการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ในมาตรานี้ แต่เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งว่าการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยฝ่าฝืนทรัพย์สินทางปัญญาจะไม่สอดคล้องกับมาตรา 16 วรรค 2 ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับภาคีที่จะต้องการเทคโนโลยีดังกล่าวจะพัฒนาแรงจูงใจไม่ว่าจะเป็นการเงินหรืออื่นๆ ให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นที่ดึงดูดสำหรับผู้ทรงสิทธิบัตร

กลไกของอนุสัญญา

อนุสัญญา จะ “ไปไกล” เกินถ้อยแถลงที่แสดงเจตนารมณ์ดี จนถึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับ “ความตั้งใจทางการเมือง” ของภาคี ที่สำคัญเท่าๆ กับการสำเร็จของอนุสัญญา คือ ประสิทธิภาพของกลไกที่อนุสัญญา จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลการอนุรักษ์ และเพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา และวิถีทางการเงินที่ประเทศพัฒนาแล้วจะสนับสนุนการอนุรักษ์อนุสัญญา ของภาคี

สมัชชาภาคีอนุสัญญา

สมัชชาภาคีต้องอนุรักษ์อนุสัญญา ภายใต้การพิจารณาของตน ซึ่งภาคีอาจพิจารณาดำเนินกิจกรรมใด ซึ่งบรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา ขอบเขตหน้าที่ของสมัชชาภาคีค่อนข้างกว้าง ซึ่งแน่นอนต้องการความ “ตั้งใจ” ทางการเมือง เพื่อให้ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคีจำเป็นต้องเสนอรายงานต่อสมัชชาภาคี เพื่อรายงานมาตรการที่ได้ดำเนินไปเพื่ออนุรักษ์อนุสัญญา และรายงานถึงประสิทธิผลของการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วย องค์การพัฒนาเอกชนสามารถเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์ในการประชุมสมัชชาภาคีได้

คณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี

สมัชชาภาคีสามารถจัดตั้งหน่วยงานสาขา (subsidiary body) ขึ้นเพื่อช่วยงานเฉพาะเรื่อง มาตรา 25 กำหนดให้สมัชชาภาคีจัดตั้ง คณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice – SBSTTA) ซึ่งเป็นหน่วยสหวิทยาการ (multidisciplinary) มีบทบาทหน้าที่เพื่อ

- ศึกษาสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพ ทางวิทยาศาสตร์และวิชาการ
- เตรียมข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และวิชาการเกี่ยวกับผลของมาตรการที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา
- จำแนกวิสัยทัศน์เทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ มีประสิทธิภาพและยอดเยี่ยมสมบูรณ์แบบ ตลอดจนวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิธีการและวิถีทางในการส่งเสริมการพัฒนาและ/หรือถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าว

หน่วยงานสาขาจึงต้องมีสมรรถนะเพียงพอที่จะผลักดันการอนุรักษ์อนุสัญญาได้อย่างเต็มพลัง อย่างไรก็ตาม การที่คณะที่ปรึกษา (SBSTTA) ประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐเท่านั้น ทำให้มีจุดอ่อนในการดำเนินงานคือ ไม่อิสระเพียงพอในทางวิทยาศาสตร์ แต่สมัชชาภาคีจะจัดตั้งหน่วยงานอิสระขึ้นมาได้หากเป็นที่ต้องการ

พิธีสาร

บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของสมัชชาภาคีอนุสัญญา คือ การยกวาง แก้ไข รับรอง พิธีสารและภาคผนวกของพิธีสารอนุสัญญา ไม่ได้ระบุว่าต้องมีพิธีสารว่าด้วยเรื่องอะไร แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าทุกเรื่องในอนุสัญญา มีสิทธิ์จะกลายมาเป็นหัวข้อของพิธีสารได้ เมื่อสมัชชาภาคีรับรองพิธีสารแล้ว ยังจะต้องมีการให้สัตยาบันพิธีสารอีกจนกว่าจะมีผลบังคับใช้

ตรงกันข้าม ภาคผนวกของอนุสัญญา หรือพิธีสารใดจะต้องจำกัดอยู่กับเรื่องระเบียบวิธีการ วิทยาศาสตร์ วิชาการ และการบริหารเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็ภาคผนวกใหม่หรือเป็นการแก้ไขภาคผนวกเดิม เมื่อภาคผนวกได้รับการรับรองก็จะ

กลายเป็นส่วนหนึ่งของอนุสัญญาฯ หรือพิธีสาร และอาจจะมีการแก้ไขโดยระเบียบวิธีการธรรมดาซึ่งไม่ต้องให้ภาคีต้องให้สัตยาบันอีก ภาคผนวกจะมีผลบังคับใช้หลังจากการรับรองแล้ว 1 ปี ยกเว้นสำหรับภาคีที่ได้มีถ้อยแถลงภาคี (Declarations of Objection) ในระยะเวลานั้น

สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ และที่ตั้ง

อนุสัญญาฯ กำหนดให้จัดตั้งฝ่ายเลขานุการด้วยเพื่อให้บริการจัดการประชุมสมัชชาภาคี เพื่อจัดเตรียมรายงานการบริหารงานได้พบปะหน้าหน้า และเพื่อทำหน้าที่ตามแต่สมัชชาภาคีจะพิจารณาเพื่อมอบหมายตามพิธีสารใดๆ ในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ สมัยที่ 1 ที่ประชุมได้พิจารณาดัดลัดใจมอบหมายให้ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ทำหน้าที่สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ และในการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ สมัยที่ 2 ผู้แทนประเทศภาคีได้พิจารณาออกเสียงให้นครมอนทรีออล ประเทศแคนาดา เป็นที่ตั้งของสำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ

ข้อกำหนดเกี่ยวกับทรัพยากรการเงินในอนุสัญญาฯ

กลไกการเงินในอนุสัญญาฯ ได้ถูกกำหนดขึ้นในระหว่างการต่อรองยกร่าง แม้ว่าจะมีปัญหามากมายประการ ซึ่งที่ประชุมเจรจาต่อรองมิได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งในตอนแรก แต่มาเรียนรู้ในระยะหลังๆ ข้อเสนอของสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN) ที่เสนอในตอนแรก ระบุว่ากิจกรรมอนุรักษ์จะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากการจัดเก็บภาษีการค้าผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ซึ่งจะต้องจ่ายเข้ากองทุนอนุรักษ์ระหว่างประเทศ ซึ่งอนุสัญญาฯ จะจัดตั้งขึ้น แต่ข้อเสนอก็ไม่ได้รับการเห็นชอบ ข้อเสนอที่จะสร้าง “กิจการ” (enterprise) สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์วัตถุประสงค์ทางการค้า ซึ่งภาคีเป็นผู้ถือหุ้นก็มิได้รับการพิจารณา

จึงสรุปได้ว่า กลไกทางการเงินใดๆ จะขึ้นอยู่กับการบริจาคจากภาคีไม่ว่าจะเป็นไปโดยถูกกำหนดอัตรา หรือโดยสมัครใจ ข้อนี้ยังคงเป็นที่สงสัยว่าเงินทุนนี้จะเพียงพอต่อความต้องการในการอนุรักษ์ทั่วโลกหรือไม่

โดยคู่ขนานกัน ในการเจรจาต่อรองตอนแรกๆ ได้ตระหนักถึงเงินทุนที่จะถ่ายทอดให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา เพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ เพราะว่าประเทศที่ร่ำรวยความหลากหลายทางชีวภาพที่สุด ยากจนที่สุดทางเศรษฐกิจ จึงอาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามพันธกรณีได้เต็มกำลัง หากปราศจากการถ่ายโอนเงินทุน อนุสัญญาฯ จึงมักใช้คำ “มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้” และ “เท่าที่เหมาะสม” ในเนื้อหาโดยตลอด

นอกจากนั้นการถ่ายโอนเงินทุนนี้จะต้องเสริมกับความช่วยเหลืออื่นๆ ที่จำเป็น เพราะว่าทำให้เงินนี้จะต้องพอเหมาะกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น (incremental cost) ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาจะต้องตอบสนองต่อพันธกรณีของอนุสัญญาฯ

อนุสัญญาฯ จึงวางความเชื่อมโยงทางกฎหมาย (legal interrelation) ระหว่างพันธกรณีอนุรักษ์ของประเทศกำลังพัฒนากับพันธกรณีในส่วนของภาคีประเทศพัฒนาแล้ว เพื่อให้ทรัพยากรการเงินที่ใหม่และเพิ่มเติม ข้อกำหนดนี้ช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนามีแรงจูงใจที่จะดำเนินการตามพันธกรณีอนุรักษ์

อนุสัญญาฯ กำหนดให้ระดับการบริจาดดังกล่าวได้รับการควบคุมโดยจำนวน “ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น” สำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่จะต้องใช้ในการอนุรักษ์ตามพันธกรณีตามอนุสัญญาฯ ค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะต้องได้รับการตกลงร่วมกันและจะต้องวางโครงสร้างสถาบันที่จะบริหารเงินก่อน ในการประชุมสมัชชาภาคีสมัยแรก สถาบันนี้จะต้องวางกลไกที่เหมาะสมที่จะดำเนินการพัฒนาทรัพยากรการเงินสำหรับภาคีประเทศกำลังพัฒนา

กลไกนี้จะดำเนินบทบาทภายใต้บัญชาและการแนะนำของสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ และจะต้องเป็นที่เชื่อถือของสมัชชาภาคีด้วย สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ จึงต้องพิจารณาลำดับความสำคัญของนโยบาย กลยุทธ์ โปรแกรม และกฎเกณฑ์ความเหมาะสมในการเข้าถึงและใช้เงินทุนนี้ด้วย

เป็นครั้งแรกที่มีกลไกการเงินระดับโลกสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมาช่วยแก้ไขปัญหาระดับ
ประสิทธิผลของกลไกขึ้นอยู่กับระดับการบริจาค ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความตั้งใจทางการเมืองของภาคีอีกเช่นกัน

อนุสัญญา กำหนดให้กลไกการเงินต้องดำเนินงานอย่างเป็นประชาธิปไตยและโปร่งใส ซึ่งในการเจรจาต่อรอง
ประเทศพัฒนาแล้วพึงใจในกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Facility – GEF) ซึ่งจัดตั้งขึ้นแล้วโดย โครงการ
พัฒนาแห่งชาติสหประชาชาติ (UNDP), โครงการสากลแห่งสหประชาชาติ (UNEP), และธนาคารโลก (World Bank) แต่
ประเทศกำลังพัฒนารู้สึกว่าสถาบันนี้ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยและไม่โปร่งใสเพียงพอ และต้องการโครงสร้างอื่นแยก
ต่างหากเพื่อดำเนินการกองทุน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงจากสมัชชาภาคี

อนุสัญญา ได้กำหนดไว้ว่า กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF) จะดำเนินงานเป็นกลไกการเงินเฉพาะกาลไปจนกว่า
สมัชชาภาคีอนุสัญญา จะตัดสินใจเป็นอย่างอื่น และให้กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF) ปรับปรุงโครงสร้างให้สอดคล้องกับข้อ
กำหนดของอนุสัญญา ที่วางไว้เกี่ยวกับการเป็นประชาธิปไตยและความโปร่งใสในมาตรา 39

ความสัมพันธ์กับอนุสัญญาอื่น

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มีใช้อนุสัญญารวม (umbrella convention) ซึ่งรวมเอาอนุสัญญา
อนุรักษ์ที่มีผลบังคับใช้แล้วเข้าด้วยกัน อนุสัญญา มีบทบาทเป็นความตกลงในกรอบนโยบาย สำหรับการดำเนินกิจ
กรรมต่อไป ซึ่งวางพันธกรณี กฎ และหลักการและกำหนดให้มีการรับรองพิธีสารและภาคผนวกซึ่งจะจัดการกับประเด็นใดๆ
โดยเฉพาะและโดยละเอียด

ที่จริงไม่มีวิธีการทางกฎหมายและทางปฏิบัติใดจะรวมเอาอนุสัญญาที่มีอยู่แล้วมาผนวกกันในลักษณะนี้ ในทาง
กฎหมายแต่ละอนุสัญญายืนอยู่ด้วยตัวเอง มีภาคีของตน กลไกสถาบัน และองค์การนานาชาติที่ให้สนับสนุนเป็นของตน
เว้นไว้เสียแต่ความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ ได้กลายเป็นพิธีสารในอนุสัญญาใดอนุสัญญาหนึ่ง จึงเป็นไปได้ทาง
กฎหมายที่จะดึงเอาอนุสัญญาอนุรักษ์ทั้งหมดมารวมกันภายใต้อนุสัญญารวมใดๆ โดยไม่มีการแก้ไขเสียก่อน การแก้ไขจะ
ต้องใช้เวลาหลายปี เพราะภาคีของแต่ละอนุสัญญาจะต้องให้สัตยาบันส่วนที่แก้ไขก่อนมีผลบังคับใช้

แม้ว่าจะมอบหมายให้สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพทำหน้าที่ประสานงานกับ
อนุสัญญาอื่น ก็ยังได้รับการคัดค้านอย่างหนัก

อนุสัญญาที่มีอยู่แล้วต้องการความเป็นอิสระในการทำงานต่อไป

มาตรา 22 ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดให้ข้อกำหนดของอนุสัญญา จะต้องไม่มีผล
ต่อสิทธิและพันธกรณีของภาคีที่เกิดจากความตกลงระหว่างประเทศใดๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งหมายความว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง
ใดๆ เกี่ยวกับอนุสัญญาอนุรักษ์อื่นๆ

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นที่น่าสนใจที่มีผลต่อความตกลงอื่นใดในทางปฏิบัติ มาตรา 22 ได้วางข้อยกเว้น

“ซึ่งการปฏิบัติตามสิทธิและพันธกรณีจะมีผลเสียหายร้ายแรงหรือคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ”

อีกนัยหนึ่ง เมื่อมีความขัดแย้งระหว่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความตกลงอื่นๆ ที่เกี่ยว
กับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อกำหนดของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพจะอยู่เหนือกว่า
ข้อกำหนดของอนุสัญญาอื่น

ทว่านัยยะดังกล่าวใช้ไม่ได้กับอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเล ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ
ระบุว่าภาคีต้องอนุวัติอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพโดยสอดคล้องกับสิทธิและพันธกรณีของรัฐ ภายใต้
กฎหมายทะเล

นอกจากข้อกำหนดข้างบนแล้ว ยังมีความจำเป็นที่อนุสัญญาอนุรักษจะต้องประสานงานกันเพื่อให้ระบบอนุรักษในโลกดำเนินไปอย่างเป็นที่พึงพอใจ อนุสัญญาฯ จึงได้กำหนดถึงความร่วมมือกับอนุสัญญาอนุรักษอื่นได้ด้วย

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ต้องติดต่อผ่านสำนักเลขาธิการของอนุสัญญาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อพิจารณาจัดตั้งรูปแบบความร่วมมือระหว่างกัน สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ ต้องประสานงานกับหน่วยงานนานาชาติอื่นๆ และจัดทำสัญญาดำเนินงานให้สอดคล้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน

การดำเนินงานของอนุสัญญาฯ

ปัจจุบัน 187 ประเทศ (มิถุนายน ค.ศ. 2003) รวมทั้งสหภาพยุโรปเป็นภาคีอนุสัญญาฯ การดำเนินงานอนุวัติอนุสัญญาฯ ส่วนใหญ่ดำเนินไปโดยรัฐบาลของแต่ละประเทศ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทในการดำเนินงานร่วมกันในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางกระตุ้น ประสานงานและติดตามตรวจสอบการดำเนินงานให้นโยบายที่ได้รับการตัดสินใจแล้วประสบความสำเร็จ

บทบาทของสำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ

อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ (Secretariat) ทำหน้าที่บริหารงาน ในการประชุมสมัชชาภาคีสมัยที่ 1 ที่ประชุมได้มอบหมายให้ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ดำเนินบทบาทเป็นเลขาธิการของอนุสัญญาฯ (Secretariat of the Convention) เพื่อจัดการและให้บริการการประชุมสมัชชาภาคี และคณะกรรมการอื่นๆ ที่สมัชชาภาคีตั้งขึ้นมา รวมถึงเตรียมเอกสารและจัดหาผู้เชี่ยวชาญ เลขาธิการ (Executive Secretary) พร้อมด้วยทีมงานรวมกันเป็น สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ มีที่ตั้งที่ นครมอนทรีออล ประเทศแคนาดา

สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ ยังช่วยเหลือและประสานงานให้ภาคีและองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ ดำเนินโปรแกรมงานนอกจากนั้นยังประสานกับอนุสัญญาสิ่งแวดล้อมโลกและสถาบันอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและจัดทำโปรแกรมการทำงานร่วมกัน โดยผ่านบันทึกความร่วมมือหรือบันทึกความเข้าใจกับหลายอนุสัญญาฯ และหลายสถาบัน

อนุสัญญาและสถาบันที่จัดทำบันทึกความร่วมมือ/ความเข้าใจกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat (Ramsar)
Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)
Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS)
Convention to Combat Desertification (CCD)
Convention for the Protection and Development of the Marine Environment of the Wider Caribbean Region (Cartagena Convention)
Permanent Commission of the South Pacific (CPPS)
Intergovernmental Oceanographic Commission (IOC)
World Bank
Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)
Global Environment Facility (GEF)
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)
Council of Europe
IUCN–The World Conservation Union
Secretariat of DIVERSITAS
World Conservation Monitoring Centre (WCMC)
Center for International Forestry Research (CIFOR)
International Ocean Institute (IOI)
Foundation for International Environmental Law and Development (FIELD)
ICI Environment Inc.
Genetic Resources Communication Systems Inc.

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ

สำนักงานเลขาธิการอนุสัญญาฯ

หน่วยสาขา

เลขาธิการอนุสัญญาฯ

งานทางสังคม เศรษฐกิจ และกฎหมาย
 การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์
 เศรษฐกิจ การค้า และแรงจูงใจ
 การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยว
 ความรู้ตามชนบทธรรมเนียมประเพณี
 การประเมินผลกระทบ การรับผิดชอบ และการแก้ไข

งานทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี
หัวข้อสาระสำคัญ
 ความหลากหลายทางชีวภาพของแหล่งน้ำในแผ่นดิน
 ความหลากหลายทางชีวภาพของทะเลและชายฝั่ง
 ความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตร
 ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้
 ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น
 ความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขา
ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง
 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น
 การประเมินวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์
 แนวทางเชิงระบบนิเวศ
 ดัชนีชี้วัด
 การริเริ่มทางอนุกรมวิธาน
 พื้นที่คุ้มครอง

งานอนุวัติการและการส่งเสริม
 ทรัพยากรทางการเงิน
 กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
 รายงานแห่งชาติ
 บริการห้องสมุดและเอกสาร
 การให้การศึกษาและความตระหนักของสาธารณชน

งานความปลอดภัยทางชีวภาพ
 โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะ
 ส่งเสริมการให้สัตยาบันพิธีสาร

งานการจัดการทรัพยากรและบริหารการประชุม
 การจัดการทางการเงินและทรัพยากร
 การวางแผนและจัดการประชุม
 การให้บริการผู้บริหารและบุคลากร

งานของสมัชชาภาคีอนุสัญญา

สมัชชาภาคีอนุสัญญา (Conference of the Parties – COP) เป็นเสมือนคณะกรรมการบริหารอนุสัญญา ซึ่งจะ ต้องมีการประชุมเป็นระยะเพื่อทบทวนความก้าวหน้าในการอนุวัติอนุสัญญา และเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดทำ โปรแกรมงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา สมัชชาภาคีอนุสัญญา พิจารณารายงานเกี่ยวกับมาตรการที่ภาคี ดำเนินงานด้วย ที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญา เป็นเวทีสำหรับรับรองการแก้ไขหรือพิธีสารของอนุสัญญา ด้วย ปัจจุบันสมัชชาภาคีได้รับรองโปรแกรมงาน ระบบนิเวศป่าไม้ พื้นที่ทะเลและชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพทาง การเกษตร และความหลากหลายทางชีวภาพของแหล่งน้ำในแผ่นดิน

สมัชชาภาคีอนุสัญญา ได้รับการสนับสนุนจากคณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ (SBSTTA) ทุกภาคีมีอิสระที่จะ เข้าร่วมในคณะที่ปรึกษา นี้ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนรัฐบาลที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง คณะที่ปรึกษา จะเสนอ รายงานต่อสมัชชาภาคีเกี่ยวกับทุกแง่มุมของการดำเนินงาน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมที่จำเป็นต้องแก้ไข ประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่ออนุวัติอนุสัญญา คณะที่ปรึกษา (SBSTTA) มีบทบาทกระตุ้นให้สมาชิกของประชาคมวิทยา ศาสตร์และภาคีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อได้เข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลงานของอนุสัญญา

หน่วยสาขาอื่นที่สมัชชาภาคีจัดตั้งขึ้น ได้แก่ คณะทำงานผู้เชี่ยวชาญที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการเข้าถึงทรัพยากร พันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้พันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม และที่รับผิดชอบกับเรื่องความรู้ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีกับความหลากหลายทางชีวภาพ คณะผู้เชี่ยวชาญอื่นแล้วแต่จัดตั้งเป็นคณะทำงานชั่วคราว เพื่อให้คำแนะนำต่อหัวข้อพิเศษเฉพาะได้แก่ ดัชนีชี้วัดความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพทางการ เกษตร ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่แห้งแล้งและความรู้ตามขนบธรรมเนียมประเพณี

อนุสัญญา จัดตั้งกลไกการเงิน (Financial Mechanism) เพื่อจัดหาและให้ทุนช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา ให้ บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา กลไกนี้มีกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility – GEF) เป็นผู้ปฏิบัติการภายใต้การกำกับแนวทางโดยสมัชชาภาคี ปัจจุบันกองทุนฯ ได้แจกจ่ายเงิน 960 ล้านดอลลาร์ ให้แก่โครงการที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ภายใต้อนุสัญญา ยังมีการจัดตั้งกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (clearing house mechanism) เพื่อส่งเสริม ความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์ กลไกฯ เป็นหน่วยรวบรวมข้อมูลที่ใช้ต้องการและเผยแพร่ออกไปสู่ผู้ใช้ กระบวนการนี้ เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างหน่วยประสานงานกลางของแต่ละภาคีกับองค์กรพันธมิตร ซึ่งเป็นสถาบัน ระดับชาติและระหว่างประเทศที่มีความเชี่ยวชาญที่ประสานความร่วมมือจัดทำกรริเริ่มระหว่างกันเกี่ยวกับหัวข้อที่มีความ สนใจร่วมกัน แต่ละหน่วยประสานงานกลางจะเชื่อมต่อกับระบบข้อมูลข่าวสารของกลไกฯ ซึ่งผู้ใช้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ด้วยวิธีนี้หน่วยประสานงานกลางสนับสนุนการประสานเครือข่ายระหว่างทุกระดับของรัฐบาล กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ องค์กร พัฒนาเอกชน และบริษัทเอกชน

ด้วยการรับรองของสมัชชาภาคี เมื่อ 29 มกราคม ค.ศ. 2000 ความตกลงระหว่างประเทศที่จัดว่าเป็น “ลูก” ของ อนุสัญญา คือพิธีสารความปลอดภัยทางชีวภาพก็ได้ถือกำเนิดขึ้น พิธีสารฯ มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองความหลากหลาย ทางชีวภาพจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม (living modified organisms–LMOs) ที่เป็นผลจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ ได้มีการจัดตั้งสมัชชาภาคี กลไกการเงินและสำนักเลขานุการ ทำหน้าที่ภายใต้พิธีสารฯ เช่นเดียวกับภายใต้อนุสัญญา

งานที่ภาคีต้องทำ

อนุสัญญา ได้กระตุ้นให้ภาคีประเทศต่างๆ ดำเนินงานในเรื่องต่อไปนี้

อนุรักษ์ระบบนิเวศและแหล่งที่อยู่อาศัยธรรมชาติและคุ้มครองและฟื้นคืนสภาพประชากรของชนิดพันธุ์ภายใน และภายนอกแหล่งที่อยู่อาศัยธรรมชาติของชนิดพันธุ์นั้นๆ

ใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

จำแนกและการติดตามตรวจสอบความหลากหลายทางชีวภาพ

แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ให้ความร่วมมือทางวิชาการและวิทยาศาสตร์สำหรับการประชุมตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

ให้แรงจูงใจทางเศรษฐกิจและสังคมแก่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

วิจัยและฝึกอบรมเกี่ยวกับการจำแนกวินิจฉัย การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ให้การศึกษาแก่สาธารณชนเพื่อสร้างเสริมความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ

วิเคราะห์ผลกระทบโครงการพัฒนาที่อาจมีแนวโน้มว่ามีผลกระทบเสียหายอย่างสำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

เข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

ถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างภาคีโดยผ่านกลไกของอนุสัญญา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ดูแลการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อให้หลักประกันการถ่ายทอด การควบคุมดูแล และการใช้ประโยชน์สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

รายงานระดับชาติต่อสมัชชาภาคีเกี่ยวกับมาตรการที่มีประสิทธิผลเพื่ออนุวัติอนุสัญญา

บทบาทของอนุสัญญา

ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวิชาการ

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นเครื่องมือระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแพร่ความรู้และเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ในปัจจุบันนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้กำหนดนโยบาย และสาธารณชนทั่วไปเริ่มตื่นตัวและให้ความสนใจในประเด็นคุณค่าและบริการจากความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

อนุสัญญา มีพันธะที่ชัดเจนในการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และสร้างเวทีการเจรจาหารือระหว่างประเทศ ซึ่งผู้แทนจากรัฐบาล องค์กร

พัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานค้นคว้าวิจัย และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้มาพบปะหารือกัน และแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบาย มาตรการ และแผนดังกล่าว

ความก้าวหน้าในการดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาฯ ส่งผลให้การศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั่วโลกมีการพัฒนาและก้าวหน้ามากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีความต้องการข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นเพิ่มเติม ซึ่งการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและถูกต้อง จะช่วยสนับสนุนให้รัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของอนุสัญญาฯ ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ วิชาการ และเทคโนโลยี (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice – SBSTTA) เป็นคณะกรรมการภายใต้อนุสัญญาฯ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการในสาขาต่างๆ ซึ่งรัฐบาลแต่ละประเทศเป็นผู้เสนอชื่อเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประเทศนั้นๆ วัตถุประสงค์หลักของคณะที่ปรึกษาทางวิทยาศาสตร์ฯ คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ ตามที่สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ว่าเป็นหัวข้อสาระสำคัญ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศแหล่งน้ำในแผ่นดิน ระบบนิเวศทะเลและชายฝั่ง ระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่การเกษตร และระบบนิเวศภูเขา และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง เช่น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน อนุกรมวิธาน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และดัชนีชี้วัดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศน้ำจืด

โปรแกรมงานจะส่งเสริมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแบบผสมผสาน เพื่อการวางแผน การจัดการ การคุ้มครอง และใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน้ำจืดอย่างยั่งยืน และจำแนกระบุถึงการดำเนินงานที่ภาคีจำเป็นต้องกระทำ เพื่อลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ และทรัพยากรน้ำ กำหนดกลยุทธ์ในการป้องกันมลพิษ ป้องกันและควบคุมการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเขตรัฐ และให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการระบบนิเวศ

พันธมิตรหลักที่ดำเนินงานร่วมกับอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในโปรแกรมนี้คืออนุสัญญาฯ ด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ และ องค์การสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (Conservation International)

ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง

โปรแกรมงานความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง (Jakarta Mandate) เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน โดยจะเน้นที่การจัดการพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งแบบผสมผสาน การใช้ประโยชน์จากสิ่งมีชีวิตในทะเลอย่างยั่งยืน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน หน่วยงานซึ่งเป็นพันธมิตรในการดำเนินงาน คือ การริเริ่มระหว่างประเทศว่าด้วยแนวปะการัง (International Coral Reef Initiative) แผนปฏิบัติการและอนุสัญญาทางทะเลระดับภูมิภาค และองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตร

โปรแกรมงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตรเน้นที่การจำแนกระบุและส่งเสริมวิธีการจัดการเทคโนโลยี นโยบายและแรงจูงใจแบบปรับให้เข้ากับสถานการณ์ (adaptive) โดยส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุกรรมที่มีคุณค่าสำหรับการผลิตอาหารและการเกษตร นอกจากนี้โปรแกรมงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตรยังได้เน้นที่ประเด็นของเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีที่จำกัดการใช้พันธุกรรม (Genetic Use Restriction Technologies – GURTs) และผลจากเทคโนโลยีดังกล่าวที่มีต่อการเกษตร ความปลอดภัยทางชีวภาพ และระบบเศรษฐกิจของโลก หน่วยงานซึ่งเป็นพันธมิตรกับอนุสัญญาฯ ในการดำเนินโปรแกรมงานนี้ คือ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (the Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO) และศูนย์ศึกษาวิจัยนานาชาติด้านการเกษตร (the Consultative Group on International Agriculture Research – CGIAR)

ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้

โปรแกรมงานด้านป่าไม้ของอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพระบุถึงประเด็นที่สำคัญ คือ การวิเคราะห์ประเมินสถานภาพของป่าไม้ การนำแนวทางเชิงระบบนิเวศมาใช้ในการจัดการป่าไม้ ดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ และการผนวกรวมประเด็นทางเศรษฐกิจสังคมเข้าในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และส่งเสริมให้มีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับผลกระทบจากกิจกรรมและการดำเนินงานของมนุษย์ที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพและวิธีการลดผลกระทบในทางลบที่เกิดขึ้น อนุสัญญาฯ กำลังริเริ่มการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เช่น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ การหารือว่าด้วยป่าไม้ของสหประชาชาติ (The United Nations Forum on Forests – UNFF) องค์การการทำไม้เขตร้อนนานาชาติ (the International Tropical Timber Organization – ITTO) ศูนย์วิจัยป่าไม้นานาชาติ (the Center for International Forestry Research – CIFOR) และอนุสัญญาฯ ด้วยการประชุมเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (the United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC)

พื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น

โปรแกรมงานด้านพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น เน้นที่การดำเนินงานเพื่อลดช่องว่างและปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการวิเคราะห์ประเมินสถานภาพของระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้นในปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มและภัยคุกคามต่อระบบนิเวศดังกล่าว สนับสนุนวิธีการจัดการที่ดีที่สุดโดยการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพันธมิตรหลักของอนุสัญญาฯ คือ อนุสัญญาฯ ด้วยการประชุมการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (the United Nations Convention to Combat Desertification – UNCCD)

ความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขา

การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขาส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงทางอาหาร องค์การสหประชาชาติได้ประกาศในปี ค.ศ. 2002 เป็นปีสากลแห่งภูเขา เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในความสำคัญของระบบนิเวศภูเขาและการพัฒนาพื้นที่ภูเขาอย่างยั่งยืน อนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกำลังจัดทำโปรแกรมงานว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพของภูเขา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกรอบอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในระบบนิเวศภูเขาอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเขตพื้นที่ภูเขาที่เกิดขึ้น

แนวทางเชิงระบบนิเวศ

แนวทางเชิงระบบนิเวศเป็นกรอบการดำเนินงานเบื้องต้นสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ การศึกษาวิจัยในปัจจุบันทำให้ผู้คนมีความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับองค์ประกอบและกระบวนการที่สลับซับซ้อนของระบบนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตทุกชนิดทั้งพืช สัตว์ และจุลินทรีย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเสมือนเป็นหนึ่งหน่วยโครงสร้างเดียว

หลักการของแนวทางเชิงระบบนิเวศ คือ การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพให้สามารถตอบสนองต่อทั้งความต้องการของสังคมมนุษย์ และดำรงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศไว้ได้ เพื่อให้ระบบนิเวศนั้นๆ สามารถให้ผลผลิตและบริการแก่ชนรุ่นหลังต่อไปในอนาคต โดยไม่ถูกทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพลง ตัวอย่างเช่น แนวทางเชิงระบบนิเวศจะมองว่าป่าไม้และพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในระบบนิเวศเดียวกันเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ แยกออกจากกันไม่ได้ ในการวางแผนการจัดการจึงต้องมองทั้งในประเด็นของป่าไม้และพื้นที่ชุ่มน้ำไปพร้อมๆ กัน การควบคุมป้องกันน้ำท่วมและการกัดเซาะหน้าดิน จึงต้องเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศน้ำจืดด้วย ปัจจุบันสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้เห็นชอบต่อหลักการที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติให้ผู้กำหนดนโยบายและผู้จัดการดูแลระบบนิเวศ ดำเนินการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพโดยสอดคล้องกับแนวทางเชิงระบบนิเวศ

การริเริ่มทั่วโลกทางอนุกรมวิธาน

ปัจจุบันมีพืช สัตว์ และจุลินทรีย์อาศัยอยู่บนโลกประมาณ 15 ล้านชนิด ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการจำแนกระบุ การศึกษาวิจัยทางอนุกรมวิธานเพื่อจำแนกประเภทของสิ่งมีชีวิตจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน อนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมีโปรแกรมงานและกิจกรรมริเริ่มเกี่ยวกับการจำแนกระบุชนิดพันธุ์อยู่หลายโปรแกรม แต่มักประสบปัญหาเนื่องจากขาดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ความชำนาญและทรัพยากรทั้งเงินทุนและบุคลากร โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้มีมติให้มีการริเริ่มทั่วโลกทางอนุกรมวิธาน (the Global Taxonomy Initiative – GTI) ขึ้น การดำเนินงานขั้นแรกของการริเริ่มทั่วโลกทางอนุกรมวิธาน คือ การสนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ทำการวิเคราะห์ประเมินความต้องการทางอนุกรมวิธาน ลำดับต่อมาคือการเสริมสร้างสมรรถนะในการศึกษาวิจัยด้านอนุกรมวิธาน สนับสนุนการจัดทำระบบสารสนเทศด้านอนุกรมวิธาน และช่วยพัฒนาข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ทั้งในประเด็นที่เป็นสาระสำคัญและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง ซึ่งอนุสัญญาฯ กำลังเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการริเริ่มทางอนุกรมวิธานให้แก่บุคลากรและหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั่วโลก และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอนุกรมวิธาน

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานเป็นหนึ่งในภัยคุกคามที่สร้างความเสียหายแก่ความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดเมื่อไปอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือถิ่นที่อยู่อาศัยใหม่ พืช สัตว์ และจุลินทรีย์บางชนิดอาจมีพฤติกรรมหรือการดำรงชีวิตที่คุกคามสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ บางครั้งอาจถึงขั้นทำให้ชนิดพันธุ์ในท้องถิ่นสูญพันธุ์ได้ ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม

อนุสัญญาฯ ได้จัดทำหลักการแนวทางขึ้น เพื่อช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในการป้องกัน การนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน และการควบคุมการแพร่ระบาดหรือกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น โดยยึดหลักแนวทางการป้องกันล่วงหน้า แนวทาง

เชิงระบบนิเวศ การควบคุมที่เขตแดน และมาตรการกักกันที่เหมาะสม หลักการแนวทางนี้ได้รับการรับรองในการประชุม สมัชชาภาคี สมัยที่ 6

พื้นที่คุ้มครอง

พื้นที่คุ้มครอง เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของพืชและสัตว์จำนวนมาก มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ การอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครองจึงเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของโลก การกำหนดและการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองถือเป็นมาตรการขั้นแรกในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของหลายประเทศทั่วโลก ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ประเมินคุณค่าที่แท้จริงของพื้นที่คุ้มครอง และประโยชน์ที่พื้นที่คุ้มครองมีต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

ปัจจุบันมีพื้นที่คุ้มครองมากกว่า 30,000 แห่งทั่วโลก ครอบคลุมเนื้อที่กว่า 13,250,000 ตารางกิโลเมตร ส่วนพื้นที่คุ้มครองทางทะเลนั้นมีเนื้อที่คิดเป็นสัดส่วนน้อยกว่ามาก ในการจัดทำระบบเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองที่สามารถอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของภูมิภาคและโลกให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นของระบบนิเวศที่อยู่ระหว่างเขตแดนและการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พื้นที่คุ้มครองถือเป็นหัวใจของกลยุทธ์ในการดูแลจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหากไม่มีการอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครองซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยหลักและเขตพื้นที่กันชนที่อยู่โดยรอบแล้ว การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยรวมทั้งหมดจะทำได้ยากยิ่ง อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครอง และดำเนินงานในประเด็นนี้ร่วมกับคณะกรรมการโลกว่าด้วยพื้นที่คุ้มครอง (the World Commission on Protected Areas – WCPA)

การวิเคราะห์ผลกระทบ

เครื่องมือด้านการวิเคราะห์ผลกระทบ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (environmental impact assessment – EIA) และการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (strategic environmental assessment) จะให้หลักประกันในการจำแนกผลกระทบจากนโยบาย โปรแกรม หรือโครงการพัฒนาต่างๆ ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สามารถป้องกันหรือแก้ไขผลกระทบดังกล่าวได้ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ผลกระทบยังก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับภาคเอกชน เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมจะใช้การวิเคราะห์ผลกระทบเป็นเครื่องมือในการนำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมเข้าพิจารณาในกระบวนการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

อนุสัญญา กำลังดำเนินความพยายามที่จะผนวกประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพเข้าสู่กฎหมายหรือกระบวนการในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และในการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์อนุสัญญา ได้ประสานการดำเนินงานร่วมกับสมาคมวิเคราะห์ผลกระทบนานาชาติ (the International Association for Impact Assessment – IAIA) ด้วย สมัชชาภาคีอนุสัญญา ในการประชุมสมัยที่ 6 ได้รับรองร่างแนวทางดังกล่าว ซึ่งได้กำหนดประเด็นความหลากหลายทางชีวภาพที่ควรพิจารณาในขั้นตอนต่างๆ ของการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังให้เกณฑ์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่ใช้กลั่นกรองโครงการพัฒนาที่มีแนวโน้มว่าจะมีผลเสียต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

พิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้รับรองความตกลงซึ่งเสริมต่ออนุสัญญาฯ คือพิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ เมื่อวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 2000 ซึ่งปัจจุบัน (มิถุนายน ค.ศ. 2003) 50 ประเทศให้สัตยาบันพิธีสารฯ แล้ว ซึ่งทำให้พิธีสารฯ มีผลบังคับใช้นับตั้งแต่ 11 กันยายน ค.ศ. 2003 เป็นต้นไป

พิธีสารฯ สะท้อนถึงความพยายามของประชาคมโลกที่ต้องการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพจากความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม (living modified organism – LMOs) ที่เป็นผลมาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ พิธีสารฯ ได้วางระเบียบวิธีการความตกลงเห็นชอบที่ได้แจ้งล่วงหน้า (advance informed agreement – AIA) เพื่อให้หลักประกันว่าประเทศต่างๆ จะได้รับแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรและได้รับข้อมูลข่าวสารเพียงพอที่จะตัดสินใจก่อนเห็นชอบกับการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมเพื่อปล่อยสู่สิ่งแวดล้อมอย่างจงใจ

พิธีสารฯ ได้อำงอิงแนวทางป้องกันล่วงหน้า (precautionary approach) ตามหลักการที่ 15 ของปฏิญญาริโอว่าด้วยความสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Principle 15 of the Rio Declaration on Environment and Development) พิธีสารฯ ได้จัดตั้งศูนย์เผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Clearing-House) ขึ้นด้วยเพื่อเอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมและเพื่อช่วยเหลือให้ประเทศต่างๆ อนุรักษ์พิธีสารฯ ต่อไป

รับรองพิธีสารฯ

พิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพได้รับการยอมรับจากมากกว่า 130 ประเทศ ในการประชุมเมื่อวันที่ 29 มกราคม ค.ศ. 2000 ณ นครมอนทรีออล ประเทศแคนาดา ในระหว่างการเปิดให้ลงนามระหว่าง 15 พฤษภาคม ค.ศ. 2000 – 4 มิถุนายน ค.ศ. 2001 พิธีสารฯ ได้รับการลงนามจาก 103 ประเทศ

วัตถุประสงค์ของพิธีสารฯ คือ เพื่อเกื้อกูลต่อการขนย้าย การควบคุมดูแลและการใช้ประโยชน์สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ดังนี้ โดยคำนึงถึงความเสี่ยงต่อสุขภาพมนุษย์และมุ่งเน้นการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนเป็นพิเศษ

เข้าเป็นภาคีพิธีสารฯ

ภาคีอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพเท่านั้นที่สามารถจะเป็นภาคีของพิธีสารฯ ได้ พิธีสารฯ จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2003 คือ เป็นวันที่ 90 หลังจากภาคีลำดับที่ห้าสิบมอบสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสาร แม้ว่าสหภาพยุโรป (European Community) ซึ่งเป็นองค์การผลานทางเศรษฐกิจจะดับภูมิภาคจะมอบสัตยาบันสารต่อพิธีสารฯ แต่ว่าการที่จะให้มีผลบังคับใช้ก็ไม่สามารถนับรวมกับภาคีอื่นๆ ได้

การมีผลบังคับใช้ของพิธีสารฯ หมายถึงว่าพิธีสารฯ ได้มีผลผูกพันทางกฎหมายในระบบกฎหมายระหว่างประเทศและระบบกฎหมายของประเทศที่ได้ตกลงผูกพันกับพิธีสารฯ และดังนั้นประเทศภาคีต้องดำเนินการโดยสอดคล้องกับและอนุรักษ์ข้อกำหนดของพิธีสารฯ

พิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นเครื่องมือระหว่างประเทศเพียงหนึ่งเดียวที่ดูแลสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยเฉพาะ ความตกลงระหว่างประเทศอื่นและกระบวนการจัดทำมาตรฐาน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการอารักขาพืชระหว่างประเทศ (International Plant Protection Convention – IPPC) และ กรรมาธิการมาตรฐาน

อาหาร (Codex Alimentarius Commission) เน้นแง่มุมความปลอดภัยจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมในประเด็นอื่น

พิธีสาร ดูแลถึงการเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามพรมแดน ซึ่งอาจมีผลเสียต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยคำนึงถึงสุขภาพของมนุษย์ด้วย พิธีสาร ไม่ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ไม่มีชีวิตที่เกิดจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม เช่น น้ำมันประกอบอาหารจากข้าวโพดดัดแปลงพันธุกรรม (genetically modified – GM) และซอสจากมะเขือเทศดัดแปลงพันธุกรรม

เมื่อพิธีสาร มีผลบังคับใช้

เมื่อพิธีสาร มีผลบังคับใช้ ข้อกำหนดในพิธีสาร จะมีผลทันทีรวมถึง

ประเทศที่เคลื่อนย้ายส่งออกสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมเพื่อการนำไปเผยแพร่สู่สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังจะต้องแจ้งล่วงหน้าต่อประเทศผู้นำเข้า ซึ่งเป็นภาคีพิธีสาร ภายใต้ระเบียบวิธีการความตกลงที่ได้แจ้งล่วงหน้า (AIA) และให้ข้อมูลข่าวสารที่พอเพียงต่อการตัดสินใจให้อนุญาตของประเทศผู้นำเข้า สินค้าที่นำเข้าจะต้องติดฉลากพร้อมมีเอกสารระบุว่า เป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยมีรายละเอียด และพร้อมด้วยคำชี้แจงว่า ‘การเคลื่อนย้ายเป็นไปโดยสอดคล้องกับความต้องการของพิธีสาร’

ในขณะเดียวกันการขนส่งสินค้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่สนใจสำหรับใช้โดยตรงเป็นอาหาร อาหารสัตว์หรือเพื่อผลิตอาหารสัตว์จะต้องระบุในเอกสารที่กำกับมาด้วยว่า ‘อาจบรรจุ’ สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมและ ‘ไม่มีเจตนาจะเผยแพร่สู่สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง’

ภาคีจะต้องใช้ศูนย์เผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Clearing-House – BCH) เพื่อสนองต่อพันธกรณีหลายประการ ข้อมูลข่าวสารพิเศษเฉพาะที่จะต้อง ‘มีอยู่และหาได้’ ผ่านศูนย์ฯ รวมถึง กฎหมายความปลอดภัยทางชีวภาพแห่งชาติ สรุปการประเมินความเสี่ยง และการตัดสินใจขั้นสุดท้ายโดยภาคีผู้นำเข้า พร้อมด้วยเหตุผลประกอบ สำนักเลขาธิการอนุสัญญา เป็นผู้ดำเนินงานระยะแรกของศูนย์ฯ ซึ่งเป็นระบบบนฐานอินเทอร์เน็ตขนาดใหญ่ และสามารถดูได้จาก <http://bch.biodiv.org/pilot/Home.aspx>

ภาคีใดที่เห็นชอบกับการใช้และการนำสู่ตลาดภายในประเทศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่มีเจตนาสำหรับการใช้โดยตรงเป็นอาหารสัตว์และเพื่อผลิตอาหารสัตว์ที่ “อาจถูกส่งออก” จะต้องสื่อสารการตัดสินใจนี้และรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม กับประชาคมโลกผ่านศูนย์เผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางชีวภาพ

เมื่อภาคีต้องตัดสินใจ

ยังมีพันธกรณีอื่นๆ อีกที่สำคัญ ได้แก่

ภาคีประเทศที่นำเข้าต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมสำหรับการปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ของการประเมินความเสี่ยง จะต้องมีการสื่อสารการตัดสินใจกับผู้แจ้งขอนำเข้า และกับศูนย์เผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความปลอดภัยทางชีวภาพ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 270 วัน ในกรณีที่ไม่มีความมั่นใจทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากมีข้อมูลและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนในประเทศที่ผู้นำเข้า ไม่เพียงพอ ภาคีอาจตัดสินใจที่จะหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบเสียหายที่อาจเกิดขึ้นนั้น

ภาคีมีพันธะที่จะต้องแจ้งประเทศที่ได้รับผลกระทบให้ทราบ และต้องมีปฏิบัติการที่เหมาะสมหากพบว่ามี การเคลื่อนย้ายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมข้ามพรมแดนโดยไม่ตั้งใจ

หากมีการขนส่งสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมอย่างผิดกฎหมายเกิดขึ้น ภาคีที่ได้รับผลกระทบอาจร้องขอให้ ภาคีต้นทางของการเคลื่อนย้ายขนส่งนำคืนสู่ประเทศ หรือทำลายสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมโดยภาคีต้นทางจ่ายค่าใช้จ่ายให้

ภาคีต่อพิธีสารฯ จะร่วมมือเพื่อช่วยประเทศกำลังพัฒนาเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์และสถาบันเพื่อให้สามารถทำการตัดสินใจได้เมื่อได้รับการแจ้งขอนำเข้าสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

ที่ประชุมภาคีพิธีสารฯ

สมาชิกภาคีทำหน้าที่เป็นที่ประชุมของพิธีสารฯ (Parties to the Protocol COP – MOP) จะจัดการและทบทวนการพัฒนาและการอนุวัติพิธีสารฯ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการประชุมภาคีพิธีสารฯ นี้จะมีขึ้นแทนที่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลสำหรับพิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ (Intergovernmental Committee for the Cartagena Protocol on Biosafety – ICCP)

การประชุมครั้งแรกของภาคีต่อพิธีสารฯ จะมีขึ้นในวันที่ 23–28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2004 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย จะประกอบด้วยประเทศและองค์กรผสมทางเศรษฐกิจภูมิภาคที่ได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารอย่างน้อย 90 วันก่อนการประชุม ประเทศที่ให้สัตยาบันพิธีสารหลังจาก 90 วัน ก่อนการประชุมอาจเข้าร่วมประชุมได้แต่มีสถานะภาพเป็นผู้สังเกตการณ์

การดำเนินงานร่วมกับอนุสัญญาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

จากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้นมาตั้งแต่ 2-3 ทศวรรษที่แล้ว ส่งผลให้เกิดความตกลงระหว่างประเทศ หรืออนุสัญญาด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นหลายฉบับ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เช่นอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่มีการอพยพย้ายถิ่น (Bonn Convention on Migratory Species of Wild Animals – CMS 1979) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES 1973) อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention on Wetlands 1971) และอนุสัญญามรดกโลก (World Heritage Convention – WHC 1972) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นภายหลังอนุสัญญาฉบับอื่นๆ แต่มีขอบเขตที่กว้างและครอบคลุมประเด็นมากกว่า งานที่ดำเนินไปโดยอนุสัญญาเหล่านี้จำเป็นต้องสอดคล้องและส่งเสริมกันในการมีผลบังคับใช้ สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ จึงเร่งเสริมสร้างความร่วมมือกับอนุสัญญาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การดำเนินงานของทุกอนุสัญญามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากที่สุด

อนุสัญญาริโอ

อนุสัญญาสามฉบับที่เกิดจากการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร เมื่อปี ค.ศ. 1992 คือ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (United Nations Convention to Combat Desertification – UNCCD) และอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) กำลังประสานการดำเนินงานร่วมกันเพื่อเป็นส่วนเสริมให้การดำเนินงานตามโปรแกรมงานของแต่ละอนุสัญญา มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ในประเด็นความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนและช่วยลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การดำเนินงานด้านวิชาการร่วมกันระหว่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกับอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ภายใต้โปรแกรมงานของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ในกรณีของการจัดการพื้นที่แห้งแล้งก็มีโปรแกรมร่วมการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ (UNCCD – CBD joint work programme) นอกจากนี้เลขาธิการของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทรายได้ร่วมทำงานกับคณะผู้เชี่ยวชาญวิชาการเฉพาะกาลว่าด้วยพื้นที่แห้งแล้งและพื้นที่กึ่งชื้น (Ad Hoc Technical Expert Group on Dry and Sub-humid Lands) ด้วย เพื่อพัฒนาไกด์ไลน์กิจกรรมร่วมกันในประเด็นการแปรสภาพเป็นทะเลทรายและการเสื่อมโทรมของดิน และเพื่อเชื่อมโยงและการประสานโปรแกรมของทั้งสองอนุสัญญาฯ เข้าด้วยกัน

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ วางกรอบสำหรับการดำเนินงานระดับชาติและความร่วมมือเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำและทรัพยากรอย่างชาญฉลาด อนุสัญญาฯ ครอบคลุมแง่มุมของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำโดยตระหนักถึงความสำคัญของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ในแง่ที่ได้ช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยรวมและเกื้อหนุนต่อการดำรงชีวิตของชุมชนใกล้เคียง

แผนกลยุทธ์ปี ค.ศ. 1997–2002 ของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำได้เน้นการเป็นพันธมิตรกับอนุสัญญาฯ อื่นอย่างมาก ในแผนกลยุทธ์ปี ค.ศ. 2003–2008 ได้เน้นการที่ทุกภาคส่วนของรัฐบาลและสังคมจะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพราะการตัดสินใจใดๆ มีผลต่อบทบาทหน้าที่ตามธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำ

สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำและสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้รับรองแผนงานร่วมระหว่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำฉบับที่สาม ค.ศ. 2002–2006 ไปแล้ว อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำกำลังดำเนินบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์โปรแกรมงานว่าด้วยระบบนิเวศแหล่งน้ำในแผ่นดินและโปรแกรมงานความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง ตลอดจนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่องเช่น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน แนวทางเชิงระบบนิเวศ การดำเนินงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดของสองอนุสัญญาฯ เป็นตัวอย่างที่ดีเลิศของความร่วมมือและความสอดคล้องระหว่างสองความตกลงระหว่างประเทศ

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความมั่นใจว่าการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์และตัวอย่างสัตว์และพืชป่าไม่คุกคามการมีชีวิตรอดของชนิดพันธุ์นั้น แผนกลยุทธ์ของอนุสัญญาฯ ปี ค.ศ. 2005 ได้ระบุว่ามีความเชื่อมโยงระหว่างจุดมุ่งหมายของอนุสัญญาฯ กับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องการความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างอนุสัญญาฯ และความตกลงต่างๆ อย่างใกล้ชิด เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและส่งเสริมสนับสนุนกันในงานวิจัยและความรู้ทางวิทยาศาสตร์และวิชาการ

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ได้มีมติในการประชุมสมัยที่ 6 เชิญให้เลขาธิการอนุสัญญาไซเตส และเลขาธิการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กระชับความร่วมมือและประสานกิจกรรมต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง และเสริมสร้าง “การรวมพลัง” (synergies) ในสาขาที่มีความสนใจร่วมกัน

อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่น

อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่นฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์ชนิดพันธุ์บนบก ในทะเล และในอากาศที่อพยพย้ายถิ่นตลอดเส้นทางอพยพของชนิดพันธุ์นั้น ภาคีของอนุสัญญาฯ นี้จะต้องดำเนินงานร่วมกันเพื่ออนุรักษ์ทั้งชนิดพันธุ์ที่อพยพและแหล่งที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์นั้น โดยคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างเข้มงวด อนุสัญญาฯ วางความตกลงระหว่างประเทศให้มีการอนุรักษ์และจัดการชนิดพันธุ์ที่อพยพโดยจัดทำเครือข่ายระดับชาติและระหว่างประเทศ สำหรับเต่าทะเล ค้างคาว นกชายเลน นกเป็ดน้ำ และนกกะเรียน

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพตระหนักว่าอนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่น เป็นพันธมิตรระดับผู้นำในการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่อพยพและแหล่งที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์นั้น

สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในการประชุมสมัยที่ 6 ได้รับรองโปรแกรมงานร่วมระหว่างสองอนุสัญญาฯ ซึ่งประกอบด้วยปฏิบัติการความร่วมมือที่จะดำเนินงานในระบบนิเวศตามหัวข้อสาระสำคัญ และ

ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่องของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ อนุสัญญาฯ ได้ตระหนักดีว่าชนิดพันธุ์ที่อพยพเป็นองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญพิเศษเฉพาะในระดับโลก และการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ชนิดพันธุ์ที่อพยพอย่างยั่งยืน จะต้องกระทำในเส้นทางอพยพและโดยความร่วมมือที่ดี สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ จึงได้เชื้อเชิญให้สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ ด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อพยพย้ายถิ่น เผยแพร่ข้อมูลในกลไกเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของอนุสัญญาฯ เชิญให้ทำงานร่วมกันเพื่อผสานเรื่องชนิดพันธุ์ที่อพยพเข้าไปการวางแผนและนโยบายระดับชาติว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ขอให้ภาคีรายงานในรายงานแห่งชาติเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ที่อพยพด้วย

การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ในการประชุมสมัยที่ 6 ได้รับรองรายงานที่จะเสนอต่อการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development) ที่นครโจฮันเนสเบิร์ก กันยายน ค.ศ. 2002 รายงานได้กล่าวถึงการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ โดยสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) และผลสำเร็จที่ได้ตลอดจนข้อเสนอแนะต่อที่ประชุม

แผนปฏิบัติการจากการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (WSSD) จึงได้บรรจุประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสนองต่อรายงานของอนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

อารัมภบทของแผนปฏิบัตินี้เน้นว่าอนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเครื่องมือหลักในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน รวมทั้งการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยั่งยืน

ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและความกินดีอยู่ดีของมนุษย์รวมทั้งช่วยสนับสนุนกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการแก้ไขปัญหาความยากจน

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงในอัตราที่สูงมาก สถานการณ์ดังกล่าวอาจไม่ร้ายแรงมากนัก หากชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศต้นกำเนิดของทรัพยากรพันธุกรรม ซึ่งสอดคล้องตามมาตรา 15 ของอนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

อนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพถือเป็นเครื่องมือหลักในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน รวมทั้งในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

เป้าหมายอยู่ที่การลดอัตราความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนปฏิบัติการฯ สนองต่อข้อเสนอของสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ที่ว่าอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพไม่ได้ลดลงเลยมีแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องวางเป้าหมายให้ลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพลงให้ได้ ในปี ค.ศ. 2010 และต้องมีการให้เงินสนับสนุนการดำเนินงาน

การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลักสามข้อของอนุสัญญาฯ รวมทั้งเป้าหมายในการลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพให้สำเร็จภายในปี ค.ศ. 2010 ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีการจัดสรรทรัพยากรการเงินและความช่วยเหลือทางวิชาการเพิ่มเติมให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและมีการดำเนินงานทุกระดับในการ :

ผสานความหลากหลายทางชีวภาพเข้าในนโยบายและการตัดสินใจ

แผนปฏิบัติการฯ ยังคงเป็นการวางนโยบาย มาตรการ และแผนความหลากหลายทางชีวภาพ และการพิจารณาการตัดสินใจใดๆ ที่ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสำคัญ

- ผนวกวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ เข้าในโปรแกรมและนโยบายของภาคส่วนต่างๆ ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนโยบายด้านอุตสาหกรรมของประเทศและสถาบันการเงินระหว่างประเทศต่างๆ
- สนับสนุนการผสมผสานการดำเนินงานระหว่างอนุสัญญาฯ ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพกับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดทำโปรแกรมหรือแผนการดำเนินงานร่วมกัน
- ดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาฯ และข้อกำหนดของอนุสัญญาฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานภายใต้มาตรการนโยบายและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน รวมถึงการผนวกมาตรการดังกล่าวเข้าในนโยบาย กลยุทธ์และโปรแกรมการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการแก้ไขปัญหาความยากจน และการริเริ่มที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนโดยอาศัยชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก

อนุรักษ์และคุ้มครองระบบนิเวศ

แผนปฏิบัติการฯ ระบุว่าระบบนิเวศเป็นเป้าหมายหลักของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การรักษาระบบนิเวศไว้ได้เป็นการลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในทุกระดับ

- ส่งเสริมการพัฒนาและดำเนินงานภายใต้แนวทางเชิงระบบนิเวศ
- ส่งเสริมการสร้างพันธมิตรและความสนับสนุนในระดับนานาชาติที่เข้มแข็ง เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เช่นในการอนุรักษ์ระบบนิเวศในบริเวณที่เป็นแหล่งมรดกโลก หรือ การคุ้มครองชนิดพันธุ์ที่อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ โดยผ่านกลไกดำเนินงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรทรัพยากรการเงินและการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
- ดำเนินการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการริเริ่มเพื่อการอนุรักษ์คุ้มครองระบบนิเวศในพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญในแง่ของความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งการจัดทำระบบเครือข่ายและแนวเขตแดนระบบนิเวศ (ecological corridor)
- สนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่การดำเนินงานในการควบคุมชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำโปรแกรมงานด้านชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานที่มีประสิทธิภาพในทุกระดับ
- ส่งเสริมการดำเนินงานตนเองด้านการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน เช่น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลายเรื่องและต้องอาศัยการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย

สนับสนุนบทบาทของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่น

ชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นมีบทบาทในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพที่ไม่อาจละเลยได้ ดังนั้น นอกจากแผนปฏิบัติการฯ จะเน้นถึงสิทธิของชุมชนดังกล่าวแล้ว มุ่งเน้นการให้การสนับสนุนทางการเงินและวิชาการเพื่อให้ดำเนินงานได้ด้วย

- สนับสนุนเงินทุนและความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งการเสริมสร้างสมรรถนะในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาศัยชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นเป็นหลัก
- ตระหนักถึงสิทธิของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของความรู้ตามชนบประเพณี การประดิษฐ์คิดค้น และข้อถือปฏิบัติที่เป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งจัดทำกลไกการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ความรู้ การประดิษฐ์คิดค้น และข้อถือปฏิบัติดังกล่าวภายใต้ความตกลงที่ได้รับการเห็นชอบร่วมกันจากทุกฝ่าย

- สนับสนุนและส่งเสริมผู้ได้รับผลประโยชน์ทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักในบทบาทของเยาวชน สตรี และชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นเมืองและท้องถิ่นในกระบวนการตัดสินใจและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการใช้ความรู้ตามชนบประเพณี
- ส่งเสริมให้มีการสนับสนุนเงินทุนและความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับและจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ส่งเสริมการค้าและการแบ่งปันผลประโยชน์ต้องยุติธรรมและเท่าเทียม

แผนปฏิบัติการฯ เห็นในความสำคัญและความจำเป็นของการค้าทรัพยากร แต่เน้นการดำเนินงานตามกฎระเบียบเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์และสิทธิของผู้เป็นเจ้าของให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

- ส่งเสริมการค้าดำเนินงานภายใต้แนวทางบอนน์ ว่าด้วยการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน ซึ่งจะเป็แนวทางแก่ประเทศภาคี ในการกำหนดนโยบายหรือร่างกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม และในการทำสัญญาหรือความตกลงเกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์
- เจรจาดำเนินการภายใต้กรอบการค้าดำเนินงานของอนุสัญญาฯ โดยคำนึงแนวทางบอนน์ในฐานะที่เป็นกรอบแนวทางระหว่างประเทศในการส่งเสริมและคุ้มครองการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน
- สนับสนุนกระบวนการภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมและทรัพยากรพันธุกรรม ความรู้ตามชนบประเพณีและความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น (จัดตั้งโดยองค์การทรัพยากรพันธุกรรมปัญญาแห่งโลก) และการดำเนินงานของคณะทำงานเฉพาะกิจว่าด้วยมาตรา 8 (j) และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง
- ส่งเสริมมาตรการในการเข้าถึงผลประโยชน์จากเทคโนโลยีชีวภาพด้านทรัพยากรพันธุกรรม โดยสอดคล้องตามมาตรา 15 และ 19 ของอนุสัญญาฯ เช่น ความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และวิชาการ ด้านเทคโนโลยีชีวภาพ (การแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ การฝึกอบรมทรัพยากรบุคคล และเสริมสร้างสมรรถนะในการค้นคว้าวิจัยของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ศึกษาพิจารณาข้อมติภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ และสิทธิในทรัพยากรพันธุกรรม และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างอนุสัญญาฯ กับความตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว ตามที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญารัฐมนตรีโดฮา (Doha Ministerial Declaration)

เสริมสร้างสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์

แผนปฏิบัติการฯ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างสมรรถนะให้แก่นักอนุกรมวิธานและแก่สถาบันที่เก็บตัวอย่างสิ่งมีชีวิต เพื่อให้สามารถจำแนกระบุชนิดพันธุ์ สิ่งมีชีวิตไว้ให้ก่อนที่จะสูญหายไป

- ส่งเสริมการค้าดำเนินงานภายใต้การริเริ่มทั่วโลกทางอนุกรมวิธาน

เชิญชวนให้ความร่วมมือระหว่างประเทศ

และท้ายสุดแผนปฏิบัติการฯ นี้ได้เชิญชวนให้ประเทศต่างๆ เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ และพิธีสารที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์แห่งความร่วมมือระหว่างประเทศจะได้กลายเป็นผลประโยชน์ต่อชาวโลกโดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเอาไว้ให้ชนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์ด้วยอย่างยั่งยืน

- *เชิญชวนประเทศต่างๆ ที่ยังไม่ได้เป็นภาคีให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญาฯ พิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ และความตกลงด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติที่มีประสิทธิภาพ*

บรรณานุกรม

- Glowka, L. et al. 1994. *A Guide to the Convention on Biological Diversity*. IUCN, Gland and Cambridge.
- McConnell, F. 1996. *The Biodiversity Convention; A Negotiation History*. Kluwer Law International, London and The Hague.
- Secretariat of the CBD. 1994. *Convention on Biological Diversity : Text and Annexes*. UNEP, Switzerland.
- Secretariat of the CBD. 1997. *The Biodiversity Agenda : Decisions from the Third Meeting of the COP to the CBD*. UNEP. Switzerland.
- Secretariat of the CBD. 1998. *A Programme for Change : Decisions from the Fourth Meeting of the COP to the CBD*. UNEP. Switzerland.
- Secretariat of the CBD. 2000. *Cartagena Protocol on Biosafety to the Convention on Biological Diversity*. UNEP. Switzerland.
- Secretariat of the CBD. 2000. *From Policy to Implementation : Decisions from the Fifth Meeting of the COP to the CBD*. UNEP. Switzerland.
- Secretariat of the CBD. 2001. *Global Biodiversity Outlook*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2001. *Sustaining life on Earth*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2002. *Action for a Sustainable Future : Decisions from the Sixth Meeting of the COP to the CBD*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2002. *Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of the Benefits Arising out of their Utilization*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2003. *Handbook of the Convention on Biological Diversity*. 2nd edition (Updated to include the outcome of the sixth meeting of the Conference of the Parties) Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2002. *Introducing the Clearing House Mechanism for the Convention on Biological Diversity*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2002. *Reporting Financing and Information Services*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2003. *The Cartagena Protocol on Biosafety : Reducing the Environmental Risks of Modern Biotechnology*.
- Secretariat of the CBD. 2002. *The Convention on Biological Diversity: The Role of Science Technology, and Technical Expertise*. Montreal.
- Secretariat of the CBD. 2002. *The Global Taxonomy Initiative-The Response to a Problem*. Montreal.
- UNEP. 1995. *Global Biodiversity Assessment*. Cambridge University Press, Cambridge.
- UNEP. 1999. *Cultural and Spiritual Value of Biodiversity : A Complementary Contribution to the Global Biodiversity Assessment*. Intermediate Technology Publications. London, United Kingdom.

- World Commission on Environment and Development. 1987. *Our Common Future*. Oxford University Press, Oxford and New York.
- Websites
 - <http://www.biodiv.org/>
 - <http://www.wri.org/wr2000>
 - www.ramsar.org/
 - www.cites.org/
 - www.wcmc.org.uk/cms/
 - www.unesco.org/whc/
 - www.bdmthai.com

ความหลากหลายทางชีวภาพ Biological Diversity

“โลกทำอะไรบ้าง แล้วเราจะทำอะไร”

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย	ฝ่ายความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 60/1 ซอยพินิจวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6 พญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 0-2279-7186-9, 0-2271-4232 ต่อ 186, 286 โทรสาร 0-2279-8088, 0-2271-3226
สงวนลิขสิทธิ์	2546, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
การอ้างอิง	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. <i>ความหลากหลายทางชีวภาพ Biological Diversity “โลกทำอะไรบ้าง แล้วเราจะทำอะไร”</i> . กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ. 60 หน้า
ISBN	974-9623-27-4
พิมพ์ครั้งแรก	กันยายน 2546
ที่ปรึกษา	คณะอนุกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ
เรียบเรียง	สิริกุล บรรพพงศ์
ประสานงาน	กัลยารัตน์ รัตนะจิตร ไพราณี สุขสุเมธ กฤษฎาพร ชาลือชัย รังสิมันต์ บัวทอง
ออกแบบและจัดพิมพ์โดย	บริษัท อินทิเกรเต็ด โปรโมชัน เทคโนโลยี จำกัด โทรศัพท์ 0-2585-2076, 0-2586-0837, 0-2913-7761-2 โทรสาร 0-2913-7763